

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ
ФАКУЛЬТЕТ ЗЕМЛЕВПОРЯДКУВАННЯ ТА ТУРИЗМУ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Ступінь вищої освіти Бакалавр

на тему

**«ОРГАНІЗАЦІЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СФЕРИ
ОБСЛУГОВУВАННЯ У СІЛЬСЬКОМУ ТУРИЗМІ»**

Виконав: здобувач вищої освіти

4 курсу, групи Тур-43зсп

спеціальності 242 Туризм

(шифр і назва спеціальності)

освітньо-професійної програми Туризм

Чех Ірина Олегівна

(прізвище, ім'я, по батькові)

Керівник к.е.н, в. о. доцента Ірина ДИДІВ

(наук. ступінь, вчене звання, ім'я та прізвище)

Рецензент: Оксана ТЕРЛЕЦЬКА

(ім'я та прізвище)

ДУБЛЯНИ 2023

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ
КАФЕДРА ТУРИЗМУ

Ступінь вищої освіти Бакалавр
Галузь знань 24 Сфера обслуговування
(шифр і назва)

Спеціальність 242 Туризм
(шифр і назва)

Освітньо-професійна програма «Туризм»
(назва ОП)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри
туризму
(назва кафедри)

(підпис)

Оксана КРУПА

(ім'я, та прізвище)

“ ”

ЗАВДАННЯ
на кваліфікаційну роботу здобувачу вищої освіти

Чех Ірини Олегівни
(Прізвище, ім'я, по-батькові)

1. Тема роботи «Організація підприємницької діяльності сфери обслуговування у сільському туризмі»

Керівник роботи к.е.н, в. о. доцента Дидів І. Б.
(ім'я та прізвище, науковий ступінь, вчене звання)

Затверджена наказом ЛНУП від «25» квітня 2023 р. №118/к-с.

2. Строк подання здобувачем роботи 4 грудня 2023 р.

3. Вихідні дані до роботи: Закони України та Постанови Кабінету Міністрів України, дані Державної служби статистики України, Управління туризму та курортів Львівської ОВА, наукові праці вітчизняних та зарубіжних учених, Інтернет ресурси та інші інформаційні дані.

4. Зміст кваліфікаційної роботи (перелік питань, які потрібно розробити)

Розділ 1. Теоретико-методичні основи досліджень сільського туризму

1.1. Сутність, види та основні поняття сільського туризму

1.2. Організаційні особливості сільського туризму як виду підприємницької діяльності у селі

1.3. Методичні підходи щодо оцінки розвитку сільського туризму

Розділ 2. Загальна характеристика та аналіз розвитку сільського туризму в Україні

2.1. Організаційно-правові аспекти підприємницької діяльності у сфері сільського туризму в Україні

2.2. Аналіз потенціалу розвитку сільського туризму в Україні

2.3. Вплив сільського туризму на стан навколишнього середовища

Розділ 3. Актуальні проблеми та перспективи розвитку сільського туризму в Україні

3.1. Актуальні проблеми та перспективи розвитку сільського туризму в Україні

3.2. Роль інновацій у формуванні конкурентоздатності туристичного продукту у сфері сільського туризму

РОЗДІЛ 4. ОХОРОНА ПРАЦІ

4.1. Аналіз стану охорони праці і заходи покращення виробничої санітарії і гігієни праці у сфері сільського туризму

4.2. Пожежна безпека

4.3. Інструкція з охорони праці

5. Перелік графічного матеріалу: рисунки, таблиці, схеми

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Ім'я, прізвище та посада консультанта	Підпис, дата		Відмітка про виконання
		завдання видав	завдання прийняв	
Стан охорони навколишнього середовища				
Охорона праці				

7. Дата видачі завдання «26» квітня 2023 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Відмітка про виконання
1.	Отримання завдання для написання кваліфікаційної роботи	26.04.2023 р.	
2.	Розробка плану кваліфікаційної роботи, ознайомлення з літературними джерелами за темою, збір практичних матеріалів	до 30.05.2023	
3.	Написання вступу і I розділу	до 30.06.2023	
4.	Написання II розділу	до 25.09.2023	
5.	Написання III розділу	до 25.10.2023	
6.	Написання IV розділу і висновків	до 10.11.2023	
7.	Оформлення кваліфікаційної роботи і подання науковому керівнику для написання відгуку	до 20.11.2023	
8.	Перевірка тексту кваліфікаційної роботи на унікальність. Скерування на зовнішню рецензію	до 24.11.2023	
9.	Представлення кваліфікаційної роботи на кафедрі	04.12.2023	
10.	Захист кваліфікаційної роботи перед Екзаменаційною комісією	14.12.2023	

Здобувач вищої освіти

_____ (підпис)

Ірина ЧЕХ
(ім'я та прізвище)

Керівник кваліфікаційної роботи

_____ (підпис)

Ірина ДИДІВ
(ім'я та прізвище)

УДК 338.48-44(1-22)

Кваліфікаційна робота: 82 сторінки текстової частини, 6 рисунки, 9 таблиць, 52 літературних джерел.

Чех І. О. «Організація підприємницької діяльності сфери обслуговування у сільському туризмі». Кваліфікаційна робота за спеціальністю 242 Туризм. Львів: ЛНУП, 2023. 82 с.

У роботі розглянуто теоретико-методичні основи досліджень у сфері сільського туризму, охарактеризовано сутність, види і основні поняття та організаційні особливості сільського туризму як виду підприємницької діяльності. Також у роботі визначено чинники розвитку підприємництва у сфері сільського туризму описано методичні підходи щодо оцінки розвитку сільського туризму.

Надано характеристику та проведено аналіз розвитку сільського туризму, охарактеризовано нормативно-правові вимоги для зареєстрованих і незареєстрованих форм у сфері сільського туризму та організаційно-правових форми підприємницької діяльності в сфері сільського туризму. Проналізовано потенціал та динаміку розвитку сільського туризму в Україні, визначено частину найбільш відвідуваних садиб за областями України у 2021 році та зазначено категоризацію у сфері сільського туризму «Українська гостинна садиба».

На основі результатів досліджень визначено актуальні проблеми та перспективи розвитку сільського туризму в Україні, зазначено загрози від впливу пандемії COVID-19 військової агресії, проведено SWOT-аналіз сільського зеленого туризму в Україні. Визначено роль інновацій у формуванні конкурентоздатності туристичного продукту у сфері сільського туризму.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕНЬ СІЛЬСЬКОГО ТУРИЗМУ	7
1.1. Сутність, види та основні поняття сільського туризму	7
1.2. Організаційні особливості сільського туризму як виду підприємницької діяльності у селі	16
1.3. Методичні підходи щодо оцінки розвитку сільського туризму	24
РОЗДІЛ 2. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА АНАЛІЗ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ	30
2.1. Організаційно-правові аспекти підприємницької діяльності у сфері сільського туризму в Україні	30
2.2. Аналіз потенціалу розвитку сільського туризму в Україні	37
2.3. Вплив сільського туризму на стан навколишнього середовища	46
РОЗДІЛ 3. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ	49
3.1. Актуальні проблеми та перспективи розвитку сільського туризму в Україні	49
3.2. Роль інновацій у формуванні конкурентоздатності туристичного продукту у сфері сільського туризму	58
РОЗДІЛ 4. ОХОРОНА ПРАЦІ	63
4.1. Аналіз стану охорони праці і заходи покращення виробничої санітарії і гігієни праці у сфері сільського туризму	63
4.2. Пожежна безпека	68
4.3. Інструкція з охорони праці	71
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	76
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	78

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сучасна динаміка розвитку аграрного сектора України зумовлює необхідність визначення та культивування нових сегментів ринку та форм підприємницької діяльності в сільській місцевості, що демонструє потенціал для зростання. Існуючий низький рівень зайнятості серед сільських жителів у поєднанні з різноманітними природними ресурсами та інфраструктурою, наявними в селах, підкреслюють можливість для нової форми бізнесу – сільського туризму. Цей вид діяльності дав позитивні результати в багатьох країнах світу, благотворно впливаючи на соціально-економічний розвиток сільських регіонів.

Сільський туризм – це спеціалізована категорія, яка охоплює як організовані, так і спонтанні види відпочинку для мандрівників у сільській місцевості. Його мета – залучити відвідувачів до місцевого середовища, познайомити їх із природою місцевості, способом життя та етнокультурними аспектами. Успіх і розвиток сільського туризму залежать від соціально-економічних умов, стану інфраструктури та привабливості конкретних туристичних регіонів. У цьому контексті зростає попит на інноваційні туристичні продукти, особливо на ті, що отримані з сільських ресурсів, які становлять відносно новий потік доходів для національного економічного зростання.

Враховуючи наявні ресурси та потенціал, сільський туризм готовий стати ключовим чинником економічного, культурного та соціального розвитку окремих регіонів країни. Це передбачає не лише розширення традиційної сільської діяльності, а й диверсифікацію та посилення основних функцій органів місцевого самоврядування в умовах децентралізації влади. Отже, сільський туризм заслуговує на розгляд як окрему форму додаткової чи самостійної господарської діяльності в соціально-економічному та індустріально-екологічному контексті її реалізації або як прояв переважно малого підприємництва.

Сільський туризм постає як невід’ємна складова всебічного соціально-економічного розвитку сільських територій, пропонуючи багатогранне вирішення різноманітних проблем, включаючи охорону навколишнього середовища, підвищення рівня життя мешканців, підвищення якості туристичних послуг та створення нові можливості працевлаштування. Таким чином, дослідження сучасного стану та майбутніх перспектив розвитку сільського туризму в різних регіонах України залишається актуальним і цінним заходом.

Об’єкт дослідження – підприємницька діяльність у сфері сільського туризму.

Предмет – теоретичні аспекти, тенденції та перспективи розвитку сільського туризму в Україні

Мета роботи: розгляд теоретико-методологічних основ, що стосуються значення та позиції щодо обслуговування у сфері сільського туризму в Україні.

Відповідно до мети були визначені наступні **завдання**:

- 1) Вивчити теоретико-методичні основи досліджень сільського туризму;
- 2) охарактеризувати та провести аналіз тенденцій розвитку сільського туризму в країні;
- 3) визначити актуальні проблеми та перспективи розвитку сільського туризму в Україні.

Для розв’язання поставлених завдань нами були використані такі **методи дослідження**: теоретико-критичний аналіз літератури з теми дослідження; зіставлення, узагальнення і синтезування здобутої інформації тощо.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕНЬ СІЛЬСЬКОГО ТУРИЗМУ

1.1. Сутність, види та основні поняття сільського туризму

Сектор туризму відіграє важливу роль у сприянні стабільному та динамічному зростанню державних надходжень. Він сприяє значному позитивному впливу на різні сектори економіки, такі як транспорт, торгівля, зв'язок, будівництво, сільське господарство тощо. Крім того, це сприяє підвищенню рівня зайнятості, міжнародній співпраці та покращує розуміння громадськістю свого природного оточення та культурної спадщини.

У найширшому розумінні сільський туризм являє собою рекреаційну форму подорожей, що здійснюються в сільській місцевості. Його розвиток залежить від існуючої житлової інфраструктури та наявності місцевих ресурсів різного призначення, таких як природні, рекреаційні, історико-культурні та соціально-побутові ресурси. Крім того, він обумовлений відмінними рисами, характерними для певних сільських районів або населених пунктів, які приваблюють міських жителів та часто називають «родзинками».

До них належать унікальні природні ресурси, такі як гірські та приморські курортні зони, екологічно чисті річки та озера, природні та біосферні заповідники, з різноманітною флорою та фауною. Крім того, археологічні пам'ятки, культурні та культові споруди, торговельні та масово-розважальні заходи, що проводяться на сільських територіях, центри, що спеціалізуються на виробництві кераміки, гончарних виробів, вишивки та інших традиційних виробів певних регіонів. Вироби з глини, вишивка національного одягу, жіночі прикраси, сувеніри та інші регіональні цікавинки сприяють привабливості сільського туризму [1].

Однією з відомих видів сільського туризму є «агротуризм», коли туристи беруть активну участь у рекреаційних заходах, знайомляться з діяльністю

особистих селянських або фермерських господарств і використовують місцеві сільськогосподарські продукти для свого існування. Іншим варіантом є зелений або екотуризм, який здійснюється безпосередньо в природних і біосферних заповідниках або національних природних парках. Основною метою є дослідження унікальної місцевої флори та фауни, забезпечуючи мінімальний вплив на навколишнє природне середовище. До цієї категорії також відноситься відпочинок у сільських господарствах та сільськогосподарських підприємствах, які займаються органічним землеробством та виробництвом екологічно чистої сільськогосподарської продукції.

Таким чином, основне поняття міститься в терміні «сільський туризм», що охоплює різні спеціалізовані види та підвиди. Важливо відрізнити сільський туризм від екскурсійних поїздок, курортного відпочинку та інших видів трізму. Екскурсії в сільську місцевість, як правило, одноденні, іноді розтягуються на два дні, зосереджуючись виключно на ознайомленні учасників з визначними місцями, садово-парковою архітектурою, національними і ландшафтними парками, історичними спорудами, місцями бойових дій тощо. Навпаки, курортний відпочинок переважно відбувається у визначених курортних зонах із привабливими природними та кліматичними умовами, такими як сонце, море, пісок, або певною вертикальною зональністю, як-от гірська місцевість. Курортний відпочинок зазвичай включає готельні послуги, включаючи оренду житла та харчування [3].

З іншого боку, сільський туризм охоплює не тільки розміщення та харчування, а й дослідження особистих селянських чи фермерських господарств, а іноді навіть сільськогосподарських підприємств, як місць інтересу для туристів. Таким чином, сільський туризм об'єднує кілька взаємопов'язаних аспектів: тривале перебування в сільській місцевості від кількох днів до кількох тижнів і навіть місяця; турист залучається до розуміння роботи конкретної ферми, процесу виробництва їжі, а в деяких випадках її обробки, зберігання та приготування.

Проживання надається в резиденції господарів, окремому будинку або міні-готелі на їх території. Крім того, члени родини господаря пропонують різні послуги, такі як приготування їжі, догляд за дітьми, екскурсії місцевими визначними пам'ятками, допомога в зборі врожаїв та інших природних ресурсів, таких як польові квіти, лікарські рослини, ягоди, гриби, а також риболовля та полювання.

Таким чином, сільська родина, яка приймає туристів з міста, активно сприяє створенню привабливих умов та унікального туристичного досвіду під час їхнього перебування в домогосподарстві, по суті, займаючись допоміжною або підприємницькою діяльністю. Туристичний продукт, у цьому контексті, охоплює широкий спектр послуг, включаючи розміщення, підтримку вдома, екскурсії, транспорт та інші розважальні та освітні заходи. Це також передбачає продаж сувенірної, фольклорної та іншої продукції, спрямованої на задоволення індивідуальних і колективних потреб туристів під час їхнього перебування в сільській місцевості [2].

Що стосується аспектів сільського туризму, то існують варіації, що залежать від основної мети туриста, інтересів, способів задоволення, місця відпочинку, типу розміщення та рівня його комфорту. Підвиди з різноманітними характеристиками включають:

- активний, пасивний, екстремальний, одиночний, сімейний та колективний туризм;
- етнографічний, культурний, фауністичний, флористичний, ландшафтний;
- збирання цілющих трав, ягід, грибів, полювання, риболовля, створення гербаріїв;
- варіанти розміщення: проживання в приймаючій сім'ї або проживання в окремих будинках (міні-готелях);
- варіанти комфортності житла, що включає комунальні зручності, розміри, розміщення та кількість кімнат, наявність побутової та електронної техніки, меблів,

посуду, білизни, електрифікації, газифікації, способів опалення, доступу до Інтернету та мобільного зв'язку;

– розвиток і спеціалізація особистих селянських або фермерських господарств, включаючи наявність худоби, птиці, бджолиних сімей, вирощування продукції рослинництва;

– розташування сільського населеного пункту поблизу транспортних шляхів, заповідників, лісів, водойм, гірської місцевості або депресивних територій;

– наявність у населеному пункті об'єктів соціального обслуговування, таких як медпункти, клуби, магазини, кафе-бари, пошта, рівень інженерної інфраструктури;

– співіснування іншої економічної діяльності в поселенні поряд із сільським господарством;

Дослідження щодо розвитку сільського туризму та заохочення підприємництва в цій сфері можна розділити на теоретичні аспекти, зосереджені на розробці науково-методичних засад територіальної організації природно-ресурсного потенціалу, та прикладні аспекти, спрямовані на надання рекомендацій щодо посилення сільського господарства, розвиток зеленого туризму в регіонах та підвищення ефективності діяльності туристичних підприємств [4].

Термін «сільський туризм» в Україні трактується по-різному. Незважаючи на спільні та відмінні риси, у науковій літературі та практичних застосуваннях часто взаємозамінно використовуються такі терміни, як сільський туризм, еко- та агротуризм, рекреаційний туризм, зелений туризм або сільський туризм. Відсутність стандартизованого визначення є результатом різноманітних наукових концепцій, які досліджують специфіку розвитку сільського зеленого туризму.

На думку А.Ю. Гоцелюка, на сьогодні в Україні виділяють три види сільського зеленого туризму: агротуризм, екотуризм та рекреаційний туризм. Центральною фігурою, яка сприяє функціонуванню цих видів туризму, є сільська

родина, яка відповідає за розміщення, харчування та ознайомлення відвідувачів із сільським середовищем. Агротуризм виступає як освітньо-рекреаційна сторона сільського туризму, пов'язана з використанням присадибних господарств або тимчасово невикористовуваних земель сільських господарств. З іншого боку, екотуризм являє собою науково-освітній напрямок сільського туризму, переважно в сільській місцевості в межах національних парків, заповідних зон і природних парків, де існують обмеження територіального навантаження, а рекреаційна діяльність регулюється. Рекреаційний туризм, як інша категорія, спирається на розвиток наявних житлових фондів садиб та природних, рекреаційних, історичних, архітектурних та інших атрибутів території [8].

На думку Т. І. Ткаченка, спільним для цих видів туризму є прагнення туристів відпочити на лоні природи та досягнути її. Основні відмінності полягають у характері рекреаційної діяльності на природі (сільськогосподарське виробництво, пізнання сільського життя, збирання ягід, грибів, лікарських рослин), туристичних місцях (садиби, садиби в сільських поселеннях, штучні та природні сади, парки), доступність екологічно безпечної продукції та рівень забруднення навколишнього середовища. Ткаченко стверджує, що сільський туризм має менший попит на туристичну інфраструктуру, характеризується меншою ресурсоемністю та значною мірою сприяє соціально-економічному розвитку регіонів, одночасно зберігаючи природне середовище та культурні традиції, створюючи нові можливості для працевлаштування.

Дослідження В. Г. Іванової свідчать про те, що сільський туризм, агротуризм та екотуризм відрізняються насамперед основними цілями використання вільного часу. Сільський туризм передбачає стаціонарний відпочинок з можливістю коротких радіальних подорожей або походів. Навпаки, екотуризм передбачає безперервний рух, дослідження дикої природи, ознайомлення з природними та історичними пам'ятками, набуття знань про традиції та місцеву культуру. Тим не менш, сільські будинки можуть служити базою для ночівлі та харчування екотуристів [13].

В. В. Паппа зазначає, що поняття «сільський туризм» має спільні риси з «екологічним туризмом», але розрізняє їх за двома ключовими факторами. По-перше, екотуризм зосереджується на дикій природі (незаймані ландшафти, на які не вплинула діяльність людини), тоді як зелений туризм передбачає вторинні ландшафти, змінені господарською діяльністю людини. По-друге, зелений туризм, класифікований як готельно-пізнавальний, зосереджений у сільській місцевості, охоплюючи різні форми як активного, так і переважно пасивного відпочинку, не завдаючи шкоди природному середовищу та не ставлячи під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти свої потреби [5].

Існують різні точки зору щодо трактування сільського туризму, і незважаючи на свою специфіку, цей вид діяльності демонструє стабільний рівень розкриття змісту, охоплюючи такі організаційні форми:

– сільський туризм – це вид туризму, при якому фізичні особи проживають в резиденції селянина, який займається основною діяльністю, пов'язаною з веденням особистого селянського господарства. Одночасно фермер використовує майно господарства для надання послуг у сфері сільського туризму. Ці послуги охоплюють проживання, харчування та можливість ознайомлення відвідувачів з місцевою культурою та традиціями.

– агротуризм являє собою форму сільського туризму, зосередженого в сільській місцевості, наголошуючи на використанні сільського або фермерського господарства для відпочинку, навчання або активної участі в традиційному сільськогосподарському житті. В агротуризмі селянське або фермерське господарство служить як базою ночівлі, так і основним центром туристичного інтересу;

– екотуризм є одним з аспектів сільського туризму, де туристи досліджують сільські території, розташовані в межах національних парків, природних парків і заповідних зон, що характеризуються значною природною, культурною та

етнографічною цінністю. Відповідні нормативні акти встановлюють обмеження територіального навантаження та регулюють види рекреаційної діяльності [6].

У нормативно-правовій базі України сільський (зелений) туризм визнано однією з послуг, дозволених у господарській діяльності особистих селянських господарств (табл. 1.1.).

Таблиця 1.1. – Основні поняття сільського туризму відповідно до законодавчих трактувань [12; 15]

Нормативно-правові документи	Трактування терміна
«Проект Закону «Про сільський зелений туризм»	Сільський зелений туризм – відпочинковий вид сільського туризму, пов’язаний з перебуванням туристів у житловому будинку сільського господаря, окремому будинку або на території особистого селянського (фермерського) господарства
Закон України «Про туризм»	Туризм – тимчасовий виїзд особи з місця проживання в оздоровчих, пізнавальних, професійно-ділових чи інших цілях без здійснення оплачуваної діяльності в місці, куди особа від’їжджає
Закон України «Про особисте селянське господарство»	Сільський зелений туризм – специфічний різновид господарської діяльності у формі сільської гостинності, що уявляє собою надання послуг із забезпечення відпочинку міських жителів в приватних господарствах в сільській місцевості з використанням майна та трудових ресурсів членів особистого селянського господарства, природно-рекреаційних особливостей місцевості, культурної, історичної та етнографічної спадщини регіону.
Проект Закону України «Про аграрний туризм та агротуристичну діяльність»	Аграрний туризм – вид туризму, як відпочинкового, так і пізнавального характеру, пов’язаний з використанням майна особистих селянських господарств, що передбачає здійснення агротуристичної діяльності під час тимчасового перебування туристів у сільській місцевості

Ці організаційні форми підкреслює точка зору вченого В. Ф. Кифяка, який стверджує, що різні види туризму складно взаємопов’язані з метою подорожі, тому їх завжди складно виділяти в чистих формах. Наприклад, діловий туризм може переплітатися з екскурсійним або спортивним туризмом, етнічний туризм може

збігатися з релігійним туризмом, а екскурсійний туризм може поєднуватися з рекреаційним туризмом, серед інших можливостей.

Аналізуюч інформацію, представлену в Табл. 1.1., сільський туризм базується на раціональному використанні потенціалу природних ресурсів, наявних у туристичних регіонах України, для рекреаційних цілей. Центри сільського туризму охоплюють об'єкти розміщення для туристів, території, призначені для розвитку сільського туризму, а також товари та послуги, що обслуговуються туристами. Учасники, залучені до сільського туризму, складаються з підприємств, підприємців та персоналу в цій сфері (таких як постачальники послуг та посередники), а також туристів і як місцевих, так і державних органів влади [7].

Сільський туризм слід сприймати як сферу, що охоплює різноманітні послуги, сектор внутрішнього та міжнародного туризму та форму підприємницької діяльності, характерну для сільської місцевості. Ефективність розвитку сільського туризму має важливе значення для сільських територій та кожного регіону країни, так і об'єктів і суб'єктів сільського туризму (Табл. 1.2.).

Таблиця 1.2. – Значення сільського туризму для садиб, села та туристів

Для садиби	Для села	Для туристів
<ul style="list-style-type: none"> - використання вільних і незадіяних місцевих ресурсів; - додатковий дохід; - нові місця праці; - активізація діяльності селянської родини; - естетичний і культурно-освітній розвиток родини; - пізнання інших культур, звичаїв, традицій; - особистий розвиток членів родини. 	<ul style="list-style-type: none"> - використання вільних ресурсів; - додатковий дохід; - нові місця праці; - покращання сільської інфраструктури; - активізація сільської громади; - збереження культурної та історичної спадщини села; - естетизація села; - контакт з іншими культурами; - особистий розвиток мешканців села. 	<ul style="list-style-type: none"> - активний відпочинок на селі; - пізнання процесів сільського виробництва; - вживання свіжої їжі; - нагляд за тваринами; - участь в житті селянського господарства; - спілкування з місцевими мешканцями; - пізнання культури та звичаїв регіону; - набування нових умінь та знань; - розвиток зацікавленості; - безпосередній контакт із природою.

Основною метою сільського туризму є надання туристам високоякісних послуг, функціонуючи одночасно як шлях для розвитку сільського зеленого туризму та засіб існування для сільських жителів. Крім того, він враховує вимоги суспільства щодо можливостей відпочинку за межами міста, у сільській місцевості.

Основні цілі сільського зеленого туризму охоплюють розвиток сільських регіонів, економічну вигоду для сільських жителів, підвищення рівня зайнятості в регіоні та культурне збагачення туристів. Сільський туризм виступає каталізатором соціального, екологічного, економічного та інфраструктурного розвитку сільських територій кожного з регіонів [23].

Ринок туристичних послуг є складною, багатоступінчастою системою, що характеризується взаємопов'язаними елементами в тісному взаємозв'язку, системній взаємодії та різноплановому взаємовпливі. Розвиток сільського туризму, як окремого сегменту в рамках ринку туристичних послуг на ґрунтується на таких принципах:

- об'єктом ринкових відносин у сільському туризмі є туристичні послуги та комплексний туристичний продукт;

- ринок туристичних послуг сільського туризму являє собою складну систему взаємодії суб'єктів ринку, що включає виробників туристичних послуг, виробників туристичних продуктів сільського туризму, посередників і споживачів. Ця система регулюється як ринковими механізмами, так і суб'єктами державного регулювання та управління розвитком ринку;

- організаційно-економічний механізм розвитку підприємницької діяльності в сільському туризмі передбачає постійне узгодження попиту та пропозиції на туристичні товари та послуги, властиві цьому виду туризму. Ця координація залежить від туристичних мотивів і залежить від соціально-економічного розвитку регіону [15].

Основна концепція формування туристичного ринку зосереджена на «задоволенні туристичних потреб, які лежать в основі попиту на туристичні послуги»

[18]. У контексті сільського туризму своєчасне та точне визначення туристичних мотивів стає вирішальним, оскільки це є гарантією задоволення туристичного попиту. Цей процес розгортається через систематичну пропозицію послуг і продуктів на ринку, зокрема в сегменті розвитку сільського туризму в регіоні.

Таким чином, сільський туризм і його підвид, агротуризм, багато схожі з екотуризмом і часто узгоджуються з декількома його ключовими пріоритетами. Ці спільні риси охоплюють збереження як природного, так і культурного середовища, сприяння добробуту місцевої громади та пропонування туристам їжі місцевого приготування. Деякі власники садиб, особливо тих, що розташовані поблизу заповідних територій, активно пропагують екологічно чисті товари серед відвідувачів. У сільській місцевості для гостей організовується безліч додаткових послуг, які часто включають ініціативи екотуризму, такі як кінні та велосипедні тури, маршрути з гідом по маркованих стежках у національних і ландшафтних парках, екскурсії на природу та заходи, такі як збір ягід і грибів. Однак, незважаючи на цю схожість, сільський туризм і екотуризм розходяться в фундаментальних цілях дозвілля, причому головна відмінність полягає в основних мотивах подорожей.

1.2. Організаційні особливості сільського туризму як виду підприємницької діяльності у селі

Важлива необхідність розвитку сільського туризму виникає через його здатність вирішувати основні важливі питання у розвитку сільських територій. Це, зокрема, розширення можливостей працевлаштування та отримання додаткового доходу для сільських жителів, підвищення рівня життя сільського населення, омолодження трудового потенціалу, збут продукції індивідуальних фермерських господарств, використання сільських населених пунктів, покращення інфраструктури туристичного обслуговування, та популяризація культурної спадщини села.

В умовах загострення глобальних інтеграційних процесів важливого значення набувають підприємства туристичної сфери, у тому числі ті, що займаються сільським туризмом. Ці підприємства виконують не лише економічну функцію, таку як отримання прибутку, конкуренція на ринках і сприяння економічному зростанню, а й виконують соціальні та екологічні цілі. Їхні зусилля спрямовані на забезпечення відпочинку та омолодження людей, сприяння зайнятості населення, сприяння збереженню навколишнього середовища та сприяння дружнім стосункам між людьми та націями [20].

У світовому масштабі сільський туризм виділяється як перспективний, добре розвинений і високоприбутковий сектор економіки. Як вид підприємницької діяльності сільський туризм відіграє вирішальну роль в економічному розвитку нашої країни. В Україні все більше набирають обертів підприємницькі ініціативи у сфері сільського туризму. Визначальними чинниками розвитку сільського зеленого туризму в Україні є її вигідне географічне положення, різноманітність ландшафтів, сприятливі кліматичні умови, значний природно-рекреаційний, культурно-історичний потенціал, значні наявні земельні та трудові ресурси. Слід зазначити, що сільська місцевість України має багату культурно-історичну та етнографічну спадщину, значні природні заповідники, мальовничі ландшафти, багаті ресурси.

Зараз ця форма туристичної діяльності спирається виключно на особисту ініціативу сільського населення, функціонуючи як засіб подолання бідності в сільській місцевості. Для стимулювання підприємництва у сфері сільського туризму необхідна активна співпраця сільського населення, громадських організацій, органів державної влади та місцевого самоврядування [22].

Хоча нормативно-правова база для розвитку сільського зеленого туризму чітко не встановлена, Закон України «Про особисте селянське господарство» визнає його як окрему форму господарської діяльності, яка позначається як сільська гостинність. Це передбачає надання послуг щодо організації відпочинку міських

жителів у приватних господарствах у сільській місцевості з використанням майна та трудових ресурсів особистих селянських господарств, а також природно-рекреаційних властивостей регіону, його культурно-історичної та етнографічної спадщини.

Відповідно до Закону України «Про туризм» діяльність у сфері сільського зеленого туризму мають право здійснювати дві групи фізичних осіб: фізичні особи-підприємці, які самостійно пропонують туристичний продукт, що включає розміщення, харчування, екскурсійні та розважальні послуги; фізичні особи-непідприємці, зокрема особисте селянське господарство, що веде свою діяльність відповідно до Закону України "Про особисте селянське господарство"[12].

До основних форм сільського зеленого туризму відносяться:

– сільський туризм, який характеризується як форма відпочинку, що відбувається в сільських садибах, де власники садиб надають послуги з проживання та харчування. Основна мета – пасивний відпочинок та вивчення сільського життя.

– агротуризм є освітньо-рекреаційною формою туризму, зосередженою на використанні підсобних селянських чи фермерських господарств або тимчасово невикористовуваних земель сільськогосподарських підприємств. Агротуризм охоплює весь ланцюг, що включає туриста, власника нерухомості, селянське господарство, село та природне середовище;

– агроекотуризм є рекреаційною діяльністю у фермерській родині, яка веде сільське господарство з використанням органічних (біологічних) методів, як правило, на фермах, які мають відповідні сертифікати або проходять екологічну реструктуризацію [1].

Для підприємців у сфері сільського туризму ціль виходить за межі надання відповідних послуг, що передбачає вивчення ефективних підходів до підвищення рівня зайнятості та добробуту сільського населення. Розвиток сільського туризму має потенціал для вирішення соціально-економічних проблем у сільській

місцевості, пожвавлення сільських громад та особистих домогосподарств, ефективного використання існуючого капіталу та перетворення його на продуктивний фактор. Розвиток підприємництва у сфері сільського туризму залежить як від зовнішніх, так і від внутрішніх чинників (рис. 1.1.).

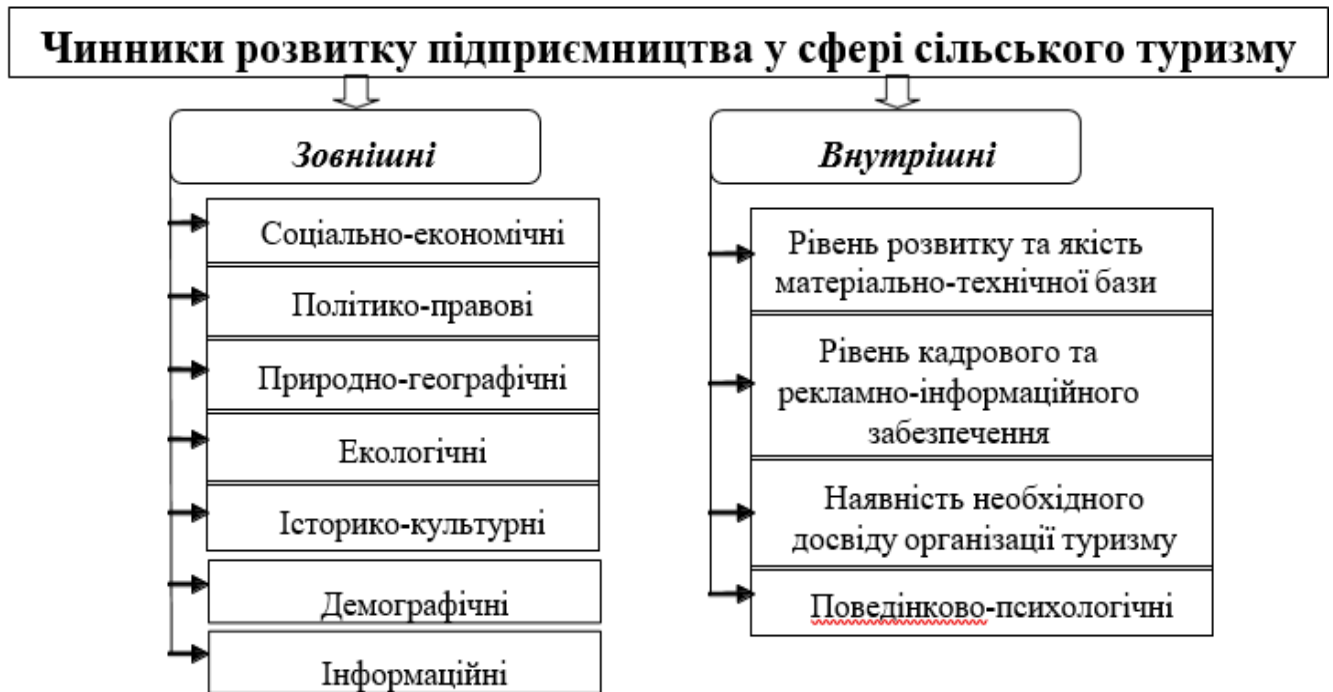

Рис. 1.1. Чинники розвитку підприємництва у сфері сільського туризму

Джерело: вдосконалено автором

До несприятливих чинників, що впливають на підприємницьку діяльність у сфері сільського туризму, належать неможливість надати туристам історичну інформацію про конкретну сільську місцевість та давні місцеві традиції, обмежені знання та досвід у туристичній діяльності, соціальні бар'єри, недостатній рівень комфорту (місць), коливання попиту на туристичні послуги (сезонні коливання), скептичне ставлення селян до туристів, гостра конкуренція в туристичних послугах, економічна нестабільність у країні, неадекватність політики органів державної влади та місцевого самоврядування та ін [19].

У контексті сучасних пріоритетів розвитку сільських територій в Україні важливе соціально-економічне значення має розвиток сільського туризму, а саме:

- стимулювання розвитку селянських фермерських господарств;
- активізація розвитку місцевої інфраструктури;
- сприяння реалізації надлишків сільськогосподарської продукції, сприяння збільшенню додаткових доходів селян та збільшення відрахувань до місцевих бюджетів;
- пожвавлення місцевого ринку праці, що призведе до збільшення зайнятості;
- збереження етнокультурної ідентичності українців та національних меншин;
- створення можливостей для повноцінного та змістовного відпочинку для малозабезпечених верств населення;
- позитивний вплив на культурну та екологічну свідомість жителів села.

Сільський туризм є ключовим напрямком відродження сільських територій в Україні та забезпечення їх сталого розвитку. Його створення та функціонування системно сприяє вирішенню соціальних, економічних та екологічних проблем (рис. 1.2.).

Перешкоди розвитку підприємництва у сфері сільського туризму в Україні можна розділити на такі блоки [20, 23]:

- інституційні виклики (відсутність нормативно-законодавчої бази регулювання туристичної галузі, відсутність механізму раціонального та екологічно збалансованого використання природного та історико-культурного потенціалу для сільського туризму);
- організаційні проблеми (неналежне рекламно-інформаційне забезпечення, недостатнє володіння власниками агроосель іноземними мовами, нерозвинена система просування туристичних продуктів на внутрішньому та зовнішньому ринках);

- фінансові труднощі (обмежена державна підтримка, мізерні інвестиції в туристичну галузь);
- економічні виклики (економічна нестабільність, відсутність підприємницького досвіду у сфері сільського зеленого туризму, відсутність кредитно-тарифного регулювання);
- соціальні виклики (недостатня кадрова забезпеченість, низький рівень розвитку туристичної інфраструктури в сільській місцевості);
- політичні виклики (політична нестабільність).

Рис.1.2. Модель розвитку підприємництва у сфері сільського зеленого туризму
Джерло: вдосконалено автором на основі [12,17]

Міжнародний досвід показує, що туризм, особливо в сільській місцевості, відіграє вирішальну роль і вважається невід'ємною складовою комплексного соціально-економічного розвитку, постаючи як перспективний аспект структурної перебудови економіки сільських територій. Позитивний вплив сільського туризму на вирішення соціально-економічних проблем у селі полягає у розширенні сфери зайнятості сільського населення не лише у виробництві, а й у сфері послуг, сприянні розвитку сільських територій та стимулюванні сфери послуг, транспорту, будівництва, зв'язку, торгівлі, побутового обслуговування, готельно-ресторанного бізнесу, відпочинку, розваг та інших закладів села. Отже, створення та розвиток підприємств сільського туризму можна розглядати як стратегічну соціально-економічну програму, що забезпечує ефективне функціонування об'єднаних територіальних громад [22].

Державна підтримка підприємництва у сфері сільського туризму сприятиме досягненню не лише економічних, а й екологічних, соціальних та культурних цілей, зокрема: збереження, відтворення та розвиток архітектурної, етнічної, історико-культурної спадщини на селі; відродження національних культурно-мистецьких традицій і виробництв; пізнавально-виховна діяльність; диверсифікація економічної діяльності; вирішення екологічних питань, раціонального використання та збереження природних ресурсів; сприяння зростанню доходів сільських громад, підвищенню рівня зайнятості та скороченню міграції; розвиток малого підприємництва в сільській місцевості; активізація розвитку соціальної сфери сільських поселень; поліпшення інфраструктури та благоустрій сільських населених пунктів, зокрема.

Незважаючи на виклики, підприємництво у сфері сільського туризму в Україні має значний потенціал і багатообіцяючі перспективи. Його розвиток може стати суттєвим джерелом доходу для сільського населення, надходження коштів до місцевих бюджетів і перетворитися на потужну галузь туристичної галузі країни.

Слід зазначити, що розвиток підприємництва в сільському туризмі в Україні поступово трансформується в конкурентоспроможну форму господарської діяльності, яка охоплює різні напрямки, такі як організація туристичних сільських господарств, оренда житла в екологічно чистій сільській місцевості, організація харчування, транспортне обслуговування, екскурсійні послуги та послуги прокату спорядження, а також виготовлення та продаж сувенірної та іншої продукції. Крім того, це передбачає ознайомлення з традиційними промислами, ремеслами, побутом, участь у відповідних заходах, участь у подіях і спортивному туризмі [24].

Досягнення успішного підприємництва у сфері сільського туризму потребує реалізації цілеспрямованих заходів щодо ефективної підтримки, зокрема на державному та регіональному рівнях. Основні ініціативи включають:

- створення сприятливої законодавчої бази для розвитку сільського туризму;
- створення надійної системи забезпечення якості послуг, орієнтованої на потреби споживачів, дотримання основних стандартів та включення критеріїв захисту навколишнього середовища;
- запровадження механізмів стимулювання підприємництва;
- економічне забезпечення розвитку сільського туризму, включаючи такі стратегії, як залучення інвестицій, сприяння пільговому кредитуванню власників садиб для модернізації поселень, підвищення кваліфікації, рекламні кампанії тощо;
- вивчення додаткових напрямів поглиблення знань сільського населення та поширення інформації про можливості відпочинку в українських селах, висвітлення історичних, природних та етнографічних особливостей України [26].

Сільський туризм виділяється як стрижневий напрямок ефективного розвитку об'єднаних територіальних громад, що представляє собою інноваційний підприємницький підхід, спрямований на підвищення зайнятості та доходів у сільській місцевості. Такий підхід спрямований на створення в селі соціально-економічного середовища на основі ринкових відносин. Розвиток сільського

туризму має на меті вирішення соціально-економічних проблем у сільській місцевості, підвищення добробуту населення, активізацію сільських громад та окремих домогосподарств, тим самим підвищуючи інвестиційну привабливість українського села.

1.3. Методичні підходи щодо оцінки розвитку сільського туризму

Усі регіони України можуть похвалитися різноманітним набором потенційно привабливих туристичних об'єктів і комплексів, які є цікавими як для внутрішніх, так і іноземних відвідувачів. Ця ситуація відкриває шлях для розвитку різних видів туризму, особливо пріоритетною категорією стає сільський туризм.

Проте, враховуючи те, що розвиток сільського туризму в Україні є відносно недавнім і все ще знаходиться на стадії зародження, а потенційні впливи на регіональні перспективи оцінені неадекватно, більш поглиблене вивчення рівня розвитку цього виду діяльності є необхідні. Це має вирішальне значення для моделювання його впливу на посилення соціально-економічного розвитку регіонів шляхом формування відмінних регіональних особливостей у поширенні сільського туризму.

Визнаючи, що ефективне становлення та розвиток сільського туризму в регіонах України потребує комплексного аналітичного дослідження, ми пропонуємо власну методику оцінки рівня розвитку сільського туризму. Такий підхід має на меті сформулювати заходи, що стимулюють розвиток цієї специфічної діяльності в різних регіонах України [22].

Існуючі методологічні підходи суттєво різняться, оскільки багато наукових праць зосереджуються насамперед на рекреаційно-туристичному потенціалі сільських територій, залишаючи недостатньо дослідженою специфіку сільського туризму. Наявність цієї прогалини підкреслює значущість нашого дослідження та необхідність проведення теоретичних і прикладних досліджень, пов'язаних з оцінкою рівня розвитку сільського туризму в Україні.

Для представлення наших унікальних методологічних підходів до оцінки передумов формування та розвитку регіональних особливостей поширення сільського туризму вважаємо за доцільне переглянути праці інших відомих науковців у цій галузі. Зокрема, ми прагнемо провести комплексний аналіз існуючих методів розвитку туризму в регіонах України, окресливши їх позитивні риси, сильні та слабкі сторони.

Герасимчук С. провівши дослідження, в якому оцінив рівень розвитку рекреаційної сфери сільських територій шляхом визначення інтегральних показників як ресурсної забезпеченості, так і рекреаційного розвитку [11]. Ми вважаємо цю методику придатною для вимірювання та порівняння етапів розвитку рекреаційної сфери на сільських територіях. Оцінка рекреаційного потенціалу сільських територій має вирішальне значення, що дозволяє реально оцінити перспективи розвитку сільського туризму в регіонах України та визначити можливості задоволення потреб відпочиваючих.

Литвак А.І. у пропонує методику оцінки туристично-рекреаційного потенціалу сільських територій. Цей метод передбачає кількісну оцінку різних елементів, класифікованих за типами туристично-рекреаційних ресурсів (культурних, історичних, природних), інфраструктури та робочої сили. Для кількісної оцінки використовувався факторно-кластерний аналіз з використанням спеціалізованого програмного забезпечення, в результаті якого було отримано інтегральний показник, який класифікував регіони на основі низького, середнього або високого рівня туристично-рекреаційного потенціалу сільських територій [8].

Мокляк А.В. зосереджено на дослідженні туристичних ресурсів для іноземного туризму з точки зору польського споживача, оцінці та систематизації факторів, що визначають привабливість міжнародного туристичного комплексу України. Це включало розробку класифікації територій і населених пунктів з урахуванням потреб іноземного туризму в Україні та окреслення напрямків

удосконалення туристичного продукту. У дослідженні також було проведено туристичне районування України на користь іноземного туризму [13].

Самко А.А. оцінювали туристичний потенціал інтегральним методом шляхом оцінки окремих компонентів, таких як інфраструктура, інформація, інтелектуальність, культурно-історичний аспект [7]. Хоча ця методика інтригує своїм інтегрованим підходом, необхідним є додаткове обґрунтування необроблених даних, використаних автором, зокрема для отримання економічної складової.

Кифяк В.Ф. [8], зосереджуючись на розвитку територіальних рекреаційних систем, виділив декілька показників, серед яких обсяг послуг, кількість обслуговуваних, експорт та імпорт рекреаційних послуг, зайнятість у рекреаційній сфері. Оцінюючи рівень розвитку сільського зеленого туризму, ми проводили аналіз кількості відпочиваючих, які отримують послуги в регіоні, аналіз фінансових результатів та оцінку зайнятості в туристичній сфері.

Безносок В.Д. припускає, що для оцінки рівня розвитку рекреаційної сфери необхідно використовувати показники санаторно-курортних установ і баз відпочинку з урахуванням їх можливостей обслуговувати відпочиваючих [11]. Апілат О. в ході аналізу досліджує рівень використання існуючих засобів розміщення. Оцінюючи та досліджуючи особливості становлення та розвитку сільського туризму, наголошуємо на важливості врахування багатьох показників від рекреаційних закладів, оскільки це допомагає оцінити загальну інфраструктуру регіону.

Славкова О.П., Толстогузов О.В. оцінювати економічну ефективність інтегрованих туристичних комплексів сільських територій, враховуючи об'єктивні експертні оцінки та аналітичні дані, що відображають вплив туризму. Це рентабельність і доходи інших туристичних компаній регіону, розвиток об'єктів туристичної інфраструктури, податкові надходження до обласного бюджету, непрямий вплив на інші галузі за рахунок ефекту мультиплікатора, вплив туризму

на зайнятість населення [11]. Ця методологія вказує на те, що загальний дохід від туризму, включаючи сільський зелений туризм, значною мірою залежить від економічної відкритості регіону (частка споживаних імпортованих товарів) і циркуляції доходу для подальшого споживання, впливаючи на попит в інших секторах економіки.

Хоча кожна із згаданих методологій має свої переваги та недоліки, вони по-різному підходять до пов'язаних з туризмом аспектів регіонального розвитку. А отже, вони можуть не дозволити комплексно оцінити та порівняти функціонування сільського туризму в різних регіонах України. Враховуючи існуючі наукові підходи та нашу унікальну перспективу, ми вважаємо за доцільне запропонувати дану методику оцінки рівня розвитку сільського туризму (рис. 1.1).

Рис. 1.3. Методика до оцінки рівня розвитку сільського зеленого туризму[8]

Дана методика оцінки рівня розвитку сільського туризму в регіонах України передбачає наступні етапи:

I. Обґрунтування аналітичного дослідження: постановка мети, об'єкта, предмета, завдань і методів дослідження для вивчення передумов формування та розвитку регіональних особливостей сільського туризму в Україні.

II. Визначення компонентів оцінювання: визначення складових для оцінки передумов регіонального розвитку сільського туризму. Це передбачає визначення системи індикаторів для об'єктивного відображення сучасного стану розвитку сільського туризму.

III. Визначення інтегрального показника: встановлення інтегрального показника шляхом визначення часткових інтегральних показників для складових розвитку сільського туризму в регіонах України.

Ці етапи дозволяють зібрати суттєву інформацію про реальний стан розвитку сільського туризму в регіонах України, оцінити поточну ситуацію та визначити пріоритетні напрями стимулювання його розвитку в кожному регіоні.

Для проведення якісного аналізу розвитку сільського туризму проаналізуємо основні складові та показники, які об'єктивно відображають його сучасний стан, що дозволяє комплексно оцінити та виявити диспропорції у розвитку. Важливо зазначити, що набір показників у нашому дослідженні не є вичерпним і може змінюватися залежно від цілей конкретного статистичного дослідження.

Юридичний та фінансовий компоненти є вирішальними, що підкреслює необхідність правової підтримки для визначення операційної правової бази для сільського зеленого туризму. Уніфікована законодавча база може вирішити фінансові проблеми, а бюджетне фінансування є основною формою підтримки в розвинених європейських країнах [8].

Не менш важливою є організаційно-соціальна складова, яка передбачає аналіз регіональної зайнятості, зокрема в освіті, культурі, туризмі та розважальних

послугах. Особливий акцент буде зроблено на освіті для забезпечення високого професійного рівня серед тих, хто надає туристичні послуги. Сільський туризм вимагає певних організаційних навичок, що робить важливим для окремих осіб володіти практичним діловим досвідом і спеціальними знаннями.

Поєднання освітньої та туристичної діяльності набуває все більшого значення, підкреслюючи необхідність консалтингових та освітніх зусиль. Сільський туризм, будучи окремим бізнесом, вимагає розуміння та застосування досвіду ведення бізнесу, організаторських здібностей, знань створення туристичного продукту.

Незважаючи на численні запропоновані методи дослідження розвитку сільського туризму, ми стверджуємо, що існуючим науковим підходам бракує достатньої інформації щодо його поточного рівня розвитку в регіонах України. Запропонована нами методологія дозволяє визначити стадію трансформації досліджуваних процесів та рівень розвитку сільського туризму в регіонах України, дозволяючи ефективно визначати пріоритетні механізми його подальшого розвитку.

РОЗДІЛ 2. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА АНАЛІЗ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

2.1. Організаційно-правові аспекти підприємницької діяльності у сфері сільського туризму в Україні

На поточному етапі розвитку соціально-економічні зміни, що відбуваються в туристичному секторі, особливо в сільській місцевості, спонукають до вивчення нових організаційних і правових підходів до підприємництва та управління. Основна увага зосереджена не лише на розвитку туристичної діяльності в цілому, а й на стимулюванні економічного зростання та покращенні якості життя сільських жителів. Вирішення викликів аграрного сектора під час кризи передбачає заохочення підприємницької діяльності серед сільського населення, зокрема у сфері послуг, з особливим акцентом на розвиток сільського туризму. Отже, існує підвищена актуальність для розуміння відмінних характеристик організації економічної діяльності в сфері сільського туризму.

Сьогодні в Україні, крім традиційних форм туризму, таких як лікувальний, рекреаційний та пізнавальний туризм, помітний сплеск популярності переживає сільський туризм. Слід зазначити, що цей вид туризму має значний потенціал для зростання майже в усіх сільських регіонах України. Привабливість сільського туризму для споживачів пояснюється не лише бажанням відпочити на природі та відновити зв'язок з етнічними та культурними традиціями, але й значно нижчими витратами, пов'язаними з туристичними послугами, порівняно з більш дорогими альтернативами, такими як закордонні курорти. З точки зору підприємництва, розширення економічної діяльності, спрямованої на надання послуг сільського туризму приватними власниками сільської власності, зумовлене зусиллями щодо вирішення таких проблем, як зменшення безробіття, створення робочих місць, отримання додаткового доходу та покращення соціально-економічного розвитку сільських громад [25].

Глобальний контекст підтримує сприйняття сільського туризму як вигідної альтернативи традиційному сільському господарству. Крім того, розвиток інфраструктури сільського туризму не потребує значних капітальних вкладень, що дозволяє селянам обійтися без додаткової фінансової підтримки. Важливо зазначити, що значна частина приватних домогосподарств, які надають послуги сільського туризму, наразі працюють без реєстрації як офіційні суб'єкти підприємницької діяльності. Відсутність офіційної реєстрації ускладнює можливість відстежувати та керувати їх діяльністю, сприяючи тіньовій економіці в цьому сегменті туристичного ринку. Враховуючи економічну природу підприємницької діяльності у сфері сільського туризму, цю форму діяльності слід віднести до категорії неформальних, що характеризується нерегулярністю господарської діяльності, невідомими та нестабільними доходами, неадекватним менеджментом, неможливістю обліку кількості зайнятих осіб та обсяг виробництва зайнятих в інших галузях економіки [27].

Зараз в Україні, поряд із традиційними видами туризму, такими як лікувальний, рекреаційний та пізнавальний, помітний сплеск популярності переживає сільський туризм. Важливо підкреслити, що саме ця категорія туризму має значний потенціал для зростання майже в усіх сільських регіонах України. Привабливість сільського туризму для споживачів є багатогранною, що впливає не лише з бажання відпочити в природному середовищі та відновити зв'язок з етнічними та культурними коренями, але також із значно нижчих витрат, пов'язаних з туристичними послугами, порівняно з більш дорогими варіантами та іноземними курортами.

Слід зазначити, що значна частина приватних домогосподарств, які надають послуги сільського туризму, наразі працюють без реєстрації як офіційні суб'єкти підприємницької діяльності (табл. 2.1.), що створює значні проблеми для відстеження та моніторингу їхньої діяльності та сприяє тіньовій економіці в цьому сегменті туристичної діяльності. ринок послуг.

Таблиця 2.1. – Характеристика нормативно-правових вимог для зареєстрованих і незареєстрованих форм у сфері сільського туризму [15, 37]

Вид діяльності	Зареєстровані підприємці	Без реєстрації як підприємці
Види послуг дозволені законодавством	Всі види туристичних послуг (за наявності необхідних ліцензій та дозволів)	Послуги розміщення, харчування
Надання дотації безробітним на заочаткування власної справи	Може призначатися за умов складання бізнес-плану	Не призначається
Трудові договори з іншими особами, крім членів сім'ї	Не обмежено	Підлягають реєстрації органом державної служби зайнятості
Участь у програмах розвитку сільського туризму місцевого та регіонального значення	Дозволено	Дозволено
Ліцензування	Обов'язкове для інших видів послуг, крім розміщення і харчування туристів	Не потрібне
Сертифікація	Обов'язкова (до семи ліжко-місць для туристів у садибі – добровільна)	Добровільна
Сплата податку на додану вартість	Не сплачується на суму послуг з харчування туристів до 300 тис. грн. протягом останніх 12 місяців	Не сплачується на суму послуг з харчування туристів до 300 тисяч грн. протягом останніх 12 місяців. Оренда приміщень звільнена від ПДВ
Сплата податку з доходів фізичних осіб	15% з доходу за винятком пов'язаних витрат. Збори в Пенсійний фонд зараховуються на суму до 10 прожиткових мінімумів на місяць	15% з доходу від оренди приміщень. Доходи від продажу сільгосппродукції та її первинної переробки звільнено від податку. Збори в Пенсійний фонд не нараховуються
Реєстрація договорів	Не потрібна, якщо строк розміщення кожного туриста менше 12 місяців	Не потрібна, якщо строк розміщення кожного туриста менше 15 днів
Реєстрація діяльності	Необхідно зареєструватися відповідно до законодавчо визначеної процедури	Окремі дії не потрібні
Припинення діяльності	Необхідно знятися з обліку як приватному підприємцю	Окремі дії не потрібні
Державний контроль (нагляд)	Проводить регулярно згідно визначеного законодавства	Проводиться не частіше одного разу на п'ять років та також внесення обов'язкових платежів до бюджету (п. 6 Постанови КМУ № 25 від 21.01.2009 р.).

З точки зору підприємництва, поширення економічної діяльності, зосередженої на наданні послуг сільського туризму приватними власниками сільської власності, обумовлено метою вирішення таких проблем, як скорочення безробіття, створення робочих місць, отримання додаткового доходу та загальне покращення соціально-економічних умов в сільській місцевості. Це підкреслюється тим фактом, що в усьому світі сільський туризм давно розглядається як вигідна альтернатива традиційному сільському господарству. Крім того, розвиток інфраструктури сільського туризму не потребує значних капітальних вкладень, що дозволяє селянам займатися без додаткової фінансової підтримки [4].

Важливо зазначити, що з огляду на економічну природу підприємницької практики у сфері сільського туризму цю форму діяльності слід віднести до неформальної економіки. Така економіка характеризується спорадичною економічною залученістю, невідомими та нестабільними доходами, відсутністю належного управління та нездатністю врахувати кількість зайнятих осіб та обсяг виробництва тих, хто зайнятий в інших секторах економіки.

Некорпоративні підприємства, що належать домогосподарствам, створюються з основною метою виробництва товарів і послуг для продажу або обміну на ринку. Ці підприємства можуть займатися різними видами діяльності, наймаючи осіб, які не обов'язково можуть бути членами домогосподарства. Це як зареєстровані, так і незареєстровані підприємці, які надають послуги сільського туризму.

З іншого боку, некомерційні організації ведуть самостійну систематичну господарську діяльність з метою досягнення економічних, соціальних та інших результатів без мотиву отримання прибутку. До цієї категорії належать офіційні об'єднання зацікавлених суб'єктів у сфері сільського туризму. Слід зазначити, що підприємницька діяльність у сфері сільського туризму може приймати різні організаційно-правові форми, узагальнено класифіковані як господарські товариства та індивідуальні заходи (рис. 2.1.). Результати дослідження свідчать про

те, що в сільській місцевості більш поширеною є індивідуальна форма підприємницької діяльності в туризмі. Це передбачає приватно-сімейні ініціативи, які діють у відносно невеликих масштабах, часто як сімейні підприємства, які покладаються переважно на власну працю та включають елементи ремісничої майстерності, такі як вишивання, ткацтво, гончарство тощо.

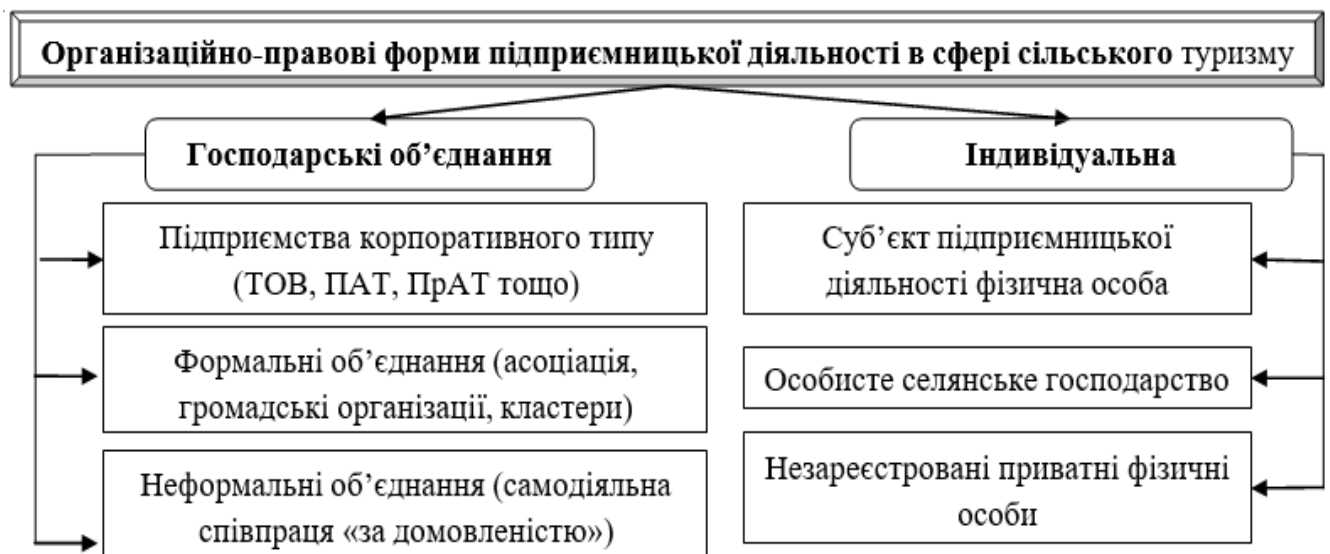

Рис. 2.1. Організаційно-правові форми підприємницької діяльності в сфері сільського туризму

У сфері сільського туризму для туристів зазвичай використовуються різні варіанти розміщення, включаючи окремі кімнати в резиденції власників, окремі будинки, агробудинки, котеджі, садиби, гостьові будинки, намети. Індивідуальна форма заняття охоплює господарську діяльність особистих селянських господарств, суб'єктів підприємницької діяльності фізичних осіб та незареєстрованих фізичних осіб. На жаль, однією з поширених видів діяльності в сільському туризмі є незареєстрований вид, на який впливають такі фактори, як невідповідна нормативно-правова база, бюрократичні складнощі в процесах реєстрації бізнесу та недостатня обізнаність щодо економічних аспектів

підприємництва. Визнаючи позитивний характер самостійної господарської діяльності приватних власників агросадіб і зелених насаджень, необхідно визнати деякі недоліки, серед яких:

- недостатня обізнаність та досвід організації особистого бізнесу;
- нормативно-правова недостатність у сфері сільського туризму, що призводить до невизначеності прав та обов'язків учасників ринку та відсутності ефективного регулювання їхніх взаємовідносин;
- обмежений доступ до інформації, що включає сучасні технології, щодо специфіки започаткування бізнесу у сфері сільського туризму та здійснення маркетингової та рекламної діяльності;
- високі податкові ставки;
- недостатні фінансові ресурси для модернізації та створення нових об'єктів матеріально-технічної інфраструктури, а також розвитку туристичної інфраструктури для забезпечення якісного обслуговування;
- відсутність заохочення з боку органів державної влади на місцевому та регіональному рівнях до реєстрації підприємницької діяльності у сільському туризмі;
- проблеми в самостійному управлінні значним потоком туристів, особливо в пік сезону, та інші пов'язані з цим труднощі [35].

Пропоноване рішення передбачає економічне об'єднання окремих представників, які здійснюють діяльність у сфері сільського туризму, через певну асоціативну структуру. Таке розташування дозволяє ефективно та оперативно координувати діяльність учасників у чітко визначеному напрямку. Це також сприяє цільовому фінансуванню підтримки розвитку, методичній, інформаційній, інноваційній та маркетинговій допомозі. Крім того, це дозволяє спільними зусиллями представляти спільні інтереси в органах державної влади та скорочувати витрати на основну діяльність. У сфері сільського туризму бізнес-асоціації можуть складатися з підприємств з різними корпоративними організаційно-правовими структурами. Ці

суб'єкти переважно надають послуги з розміщення туристів, у тому числі в готелях, базах відпочинку, санаторно-курортних закладах, котеджах, мисливських будинках з інфраструктурою, спеціально обладнаних наметових місцях тощо.

Ще одним невід'ємним аспектом діяльності бізнес-асоціацій є громадські організації, які займаються сільським туризмом як на формальних, так і на неформальних засадах. Спочатку неформальні об'єднання функціонують на основі усних домовленостей між учасниками про спільну роботу. Перехід до більш офіційної співпраці передбачає створення організаційних та інституційних структур, які безоплатно представляють інтереси членів асоціації. На регіональному рівні до формальних об'єднань передусім належать некомерційні громадські організації, спілки, кластери, бізнес-інкубатори, асоціації тощо [7].

Вирішальним елементом для сталого розвитку економічної діяльності в туризмі є встановлення чітких відносин і співпраці між підприємствами в межах певної територіальної одиниці, наприклад району. Ця співпраця у сфері туризму може охоплювати різні аспекти, включаючи стандартизацію та контроль якості послуг, навчання, маркетинг, рекламу, інновації, інформаційну підтримку, інвестиційну допомогу та захист інтересів.

Дослідження показує, що в Україні наразі немає державних інституцій, які б займалися вирішенням проблем розвитку сільського туризму. Сь огодніці функції виконують різноманітні громадські організації, однією з найпомітніших є Всеукраїнська неприбуткова громадська організація «Спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні», створена у 1996 році.

Підсумовуючи та забігаючи наперед, можна стверджувати, що становлення та розвиток сільського туризму як альтернативної економічної діяльності системно сприяє вирішенню соціально-економічних питань. Це, зокрема, вирішення питань відтворення трудового потенціалу в аграрному секторі, створення нових напрямків виробництва та реалізації сільськогосподарської продукції, підвищення зайнятості, зростання доходів

та підвищення рівня життя місцевого населення. Проте в економічних аспектах надання послуг сільського туризму залишається багато невирішених організаційно-правових питань. Зокрема, існує потреба у чіткому визначенні специфіки, пов'язаної з індивідуальними починаннями та бізнес-асоціаціями у сфері сільського туризму. Особливо це актуально для інтеграційних об'єднань типу кластерів та асоціацій, які виявляються більш ефективними в умовах сучасної кризи. Ці питання стануть центром майбутніх наукових досліджень у цій галузі.

2.2. Аналіз потенціалу розвитку сільського туризму в Україні

Сільський туризм, як перспективний сектор туристичної індустрії, виводить на ринок новий продукт: послуги сільського туризму. Широкий спектр цих послуг формується національними історичними, культурними, природними, побутовими, економічними та соціальними факторами. У багатьох країнах сільський туризм відіграє ключову роль у комплексному соціально-економічному розвитку сіл і служить засобом вирішення різноманітних проблем. Це, зокрема, сприяння збереженню навколишнього середовища, підвищення рівня життя мешканців сільських територій, підвищення якості туристичних послуг і створення нових можливостей для працевлаштування. Враховуючи ці фактори, актуальним є дослідження сучасного стану та майбутнього потенціалу сільського туризму.

Сільський туризм, як форма самобутнього пізнавального дозвілля, набув популярності та стрімко розвивається в багатьох країнах Європи. Україна, яка має багаті природні та рекреаційні ресурси, відіграє значну роль у стимулюванні соціально-економічного розвитку своїх регіонів. Майже 15% території країни складають рекреаційні зони, гірські та приморські ландшафти, збережені національні традиції, архітектура, близько 38 національних і регіональних парків, а також 400 джерел мінеральних вод і 100 родовищ лікувальних вод, що займає 69,3% території країни [28].

Слід зазначити, що значна частина цих ресурсів зосереджена в сільській місцевості. Крім того, Україна може похвалитися понад 150 000 об'єктів культурної спадщини, з яких наразі використовується лише частина (менше 5 500). Приблизно дві третини сільського населення стикаються з безробіттям або неповною зайнятістю, станом на 1 січня 2022 року до категорії безробітних належало 467,5 тис. осіб, у тому числі 271,5 тис. у сільській місцевості. За оцінками експертів, майже 10% приватного житла в українських селах (еквівалент 6,3 млн. житлові будинки) потенційно можуть слугувати місцями розміщення туристів. На диво, незважаючи на значний обсяг сільськогосподарської продукції, лише близько 400 селянських дворів офіційно зареєстровані для надання таких послуг. Важливо зазначити, що динаміка садиб в Україні потребує подальшого уточнення, оскільки наукові дослідження виявляють недостатню кількість надійних джерел інформації щодо справжнього стану розвитку зеленого туризму (табл. 2.1).

Таблиця 2.2. Динаміка розвитку сільського туризму в Україні [16]

Рік	2020	2021	Відхилення 2021\2020
Кількість садиб од.	375	377	2
Площа садиб м ²	66986	71208	5219
Середня місткість садиб, місць	12,6	13,5	0,9
Кількість розміщених осіб	49948	39311	-10637

За даними Державної служби статистики України, дослідження розвитку сільського туризму з 2020 по 2021 роки виявляють негативну тенденцію. У 2021 році загальна кількість садиб (фізичних осіб-підприємців), які надають туристичні послуги, зросла незначно на 2 одиниці порівняно з 375 у 2020 році та склала 377 садиб. Зокрема, сукупна площа цих садиб зросла на 5219,2 тис. м² і склала 71208,4

м². Проте житлова територія зменшилася на 6431 м² і у 2021 році зменшилася до 23556,7 м². Що стосується кількості проживаючих осіб, то зменшилася на 10637 осіб, що становить у 2021 році 39311 осіб. Водночас середня місткість сільських садиб зростає до 0,9 кв. місць. Результати дослідження демонструють досить неоднозначний сценарій.

Дослідження вказало конкретні регіони, а саме Запорізьку, Одеську, Харківську та Херсонську, де агротуризм розвивається з шести садиб. Як наслідок, це призвело до виключення цих територій з карти туристичних маршрутів зеленого туризму в Україні. Крім того, помітна тенденція до зменшення кількості садиб у таких областях, як Івано-Франківська, Львівська, Закарпатська, Чернівецька, Тернопільська, Хмельницька та Черкаська (табл.2.3.).

Таблиця 2.3. Сільський туризм у регіонах України у 2020–2021 роках (фізичні особи – підприємці) [16]

Області	Кількість садиб од		Площа садиб м ²		Середня місткість садиб, місць		Кількість розміщених осіб	
	2020	2021	2020	2021	2020	2021	2020	2021
Вінницька	1	1	80	80	12	12	30	40
Волинська	2	2	1052	1052	15	15	2751	3097
Закарпатська	8	8	2200	11141	19	20	1628	1356
Запорізька	1	-	60	-	6	-	8	-
Івано-Франківська	184	163	27259	25076	10	12	22935	16903
Львівська	36	23	9838	6678	13	14	8316	5227
Миколаївська	-	1	-	300	-	15	-	19
Одеська	7	-	1090	-	13	-	1566	-
Полтавська	3	3	428	428	9	9	172	477
Херсонська	2	-	2528	-	59	-	378	-
Хмельницька	6	5	1716	1653	20	23	4302	2728
Черкаська	9	5	900	531	7	6	289	281
Чернігівська	16	15	3936	2816	22	18	4720	4207
Україна	375	377	65926	71208	12,6	13,5	49948	39311

Кількість туристів, які займаються послугами сільського туризму в регіонах, лідерами є Івано-Франківськ (22 935 осіб у 2020 році та 16 903 особи у 2021 році), Львів (8 316 осіб у 2020 році та невизначений показник у 2021 році) та Чернівці (4720 осіб у 2020 році та 5207 осіб у 2021 році). Зокрема, у 2020 р. дві садиби Волинської області прийняли 2751 туриста, а дев'ять садіб Черкаської області відвідали 289 туристів [19; 20]. Волинська область має сприятливі умови для розвитку цього виду діяльності. Крім того, розвиток зеленого туризму підтримується спільними ініціативами «Волинь туристична», об'єднуючи зусилля та ресурси Рівненської, Волинської, Тернопільської, Житомирської та Хмельницької областей у створенні колективної туристичної пропозиції на території історичної Волині [5].

Узагальнені дані щодо розподілу садіб за регіонами у 2021 році зображені на рисунку 2.2, показуючи, що найбільша концентрація садіб є в Івано-Франківській області України, яка становить 72% від загальної кількості [20].

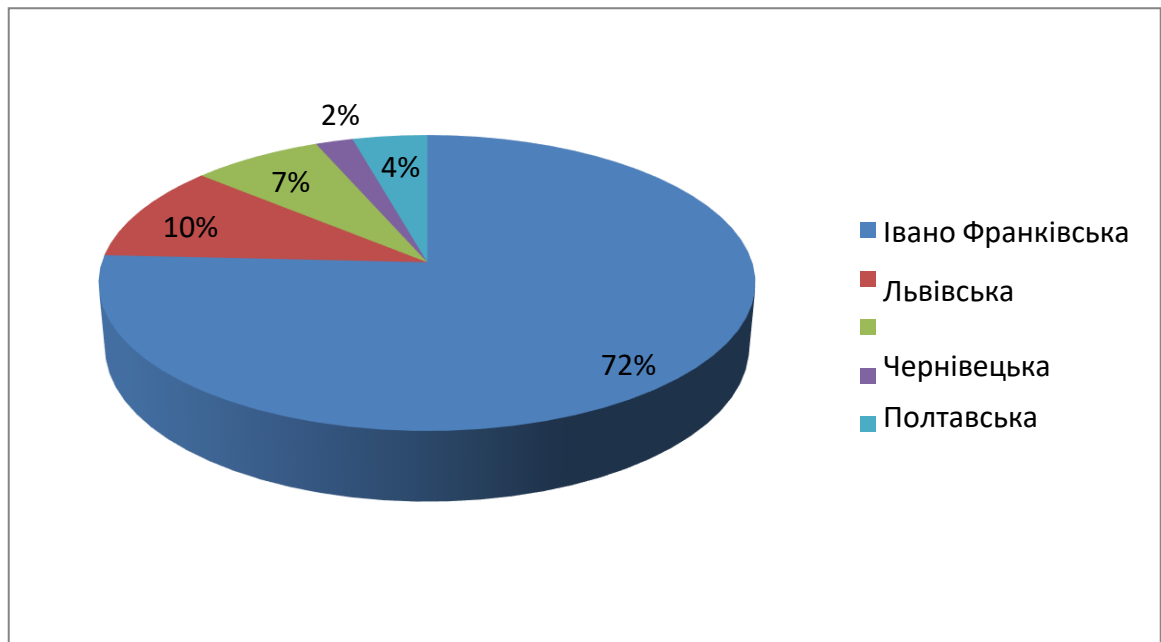

Рис. 2.2. Частина найбільш відвідуваних садіб за областями України у 2021 році [16]

Серед проблем розвитку сільського туризму є складна політична та соціальна ситуація, що змінюється, недостатня державна підтримка туристичної галузі, що, у свою чергу, впливає на соціально-економічні умови в країні. Для спрямування зовнішніх і внутрішніх інвестицій на розвиток сільського туризму вирішальною є відповідна державна підтримка. Крім того, відсутність законодавства, яке конкретно стосується сільського туризму, створює проблеми для отримання туристами якісних послуг. Надійний туристичний продукт має відповідати очікуванням споживачів, бути доступним за ціною та відповідати поточній законодавчій базі та стандартам ЄС.

Така ситуація може призвести до зменшення кількості сільськогосподарських садиб і, як наслідок, до зменшення кількості відвідувачів, що є небажаним результатом, оскільки призведе до зменшення доходів від надання послуг [42]. Однак ця обставина розглядається як тимчасова. Для сприяння майбутньому розвитку сільського туризму важливо підтримувати якість послуг і формувати позитивний імідж на ринку. Важливим є створення сприятливих умов для отримання таких сертифікатів, як екологічний сертифікат «Українська гостинна садиба» та «Зелена садиба». Ці сертифікати можуть забезпечити надання високоякісних послуг як внутрішнім, так і іноземним туристам. З огляду на ці міркування актуальним є комплексне дослідження категоризації сільськогосподарських садиб. Така експертиза забезпечить прозорість пропозицій, контроль якості, різноманітний вибір варіантів і диференціацію цін.

Важливе значення для економічного та соціального розвитку територіальних громад має туристична галузь. Пріоритет розвитку в'їзного та внутрішнього туризму є вирішальним фактором у створенні додаткових можливостей для працевлаштування та зміцненні статусу громади в регіоні. Вплив зростання індустрії туризму поширюється на різні сектори, такі як транспорт, торгівля, зв'язок, будівництво та сільське господарство, відкриваючи перспективи для

структурної перебудови економіки. Основними чинниками розвитку туристичної галузі є природно-рекреаційний та історико-культурний потенціал [45].

Зараз активно займається Українська громадська організація «Спілка розвитку сільського зеленого туризму». Розробила та затвердила Програму добровільної категоризації сільського зеленого туризму «Українська гостинна садиба». Ця ініціатива має на меті підвищити якість комплексних туристичних послуг, зокрема розміщення, та сприяти спільному розвитку сільських територій в Україні.

Незважаючи на добровільність цієї класифікації, наукові дослідження свідчать про наявність окремої категорії суб'єктів господарювання, які займаються сільським туризмом в Україні. На жаль, ця класифікація не має інформаційної чи рекламної цінності, навіть якщо вона функціонує як маркер якості — критичний критерій для вибору продукту чи послуги серед значної кількості споживачів. Це підкреслює необхідність законодавчого закріплення цього виду підприємництва на державному рівні. Вирішення цього питання позитивно впливає на розвиток сільського зеленого туризму. У майбутньому власники сільськогосподарських земель, ймовірно, активно прагнутимуть до стандартизації, щоб підняти свою практику до міжнародних стандартів. Крім того, система категоризації узгоджується з організаціями, які займаються просуванням агросадиб, забезпечуючи відповідність між якістю продукту/послуги та ціною. Його можна використовувати як маркетинговий інструмент для підвищення популярності агросадиб сільського туризму.

Категорія, позначена квітами, дійсна до двох років, про що свідчить відповідний сертифікат. Кількість квітів визначає категорію садиби:

– без квітів (базова): садиба відповідає мінімальним вимогам для розміщення туристів – 49 садиб;

– одна квітка (перша категорія): садиба відповідає мінімальним вимогам, зокрема озеленення території, паркування, санітарні умови – 29 садиб;

– дві квітки (друга категорія): такі особливості, як окремий гостьовий вхід, дитячий майданчик, сауна, доступ до Інтернету – 25 садиб.

Три квітки (третя категорія): зз додатковими зручностями, такими як басейн, гараж, телевізор в номері, холодильник, зона відпочинку з природними матеріалами, цілодобове гаряче та холодне водопостачання – 23 садиби [43] .

Власники сільських садиб можуть добровільно претендувати на віднесення до категорії туристичних об'єктів, щоб краще задовольнити потреби туристів. Це право є дискреційним, а не обов'язковим відповідно до статті 19 Закону України «Про туризм» [29]. Дослідження дає змогу зрозуміти визнання категорій сільського зеленого туризму в різних регіонах України (рис. 2.3.).

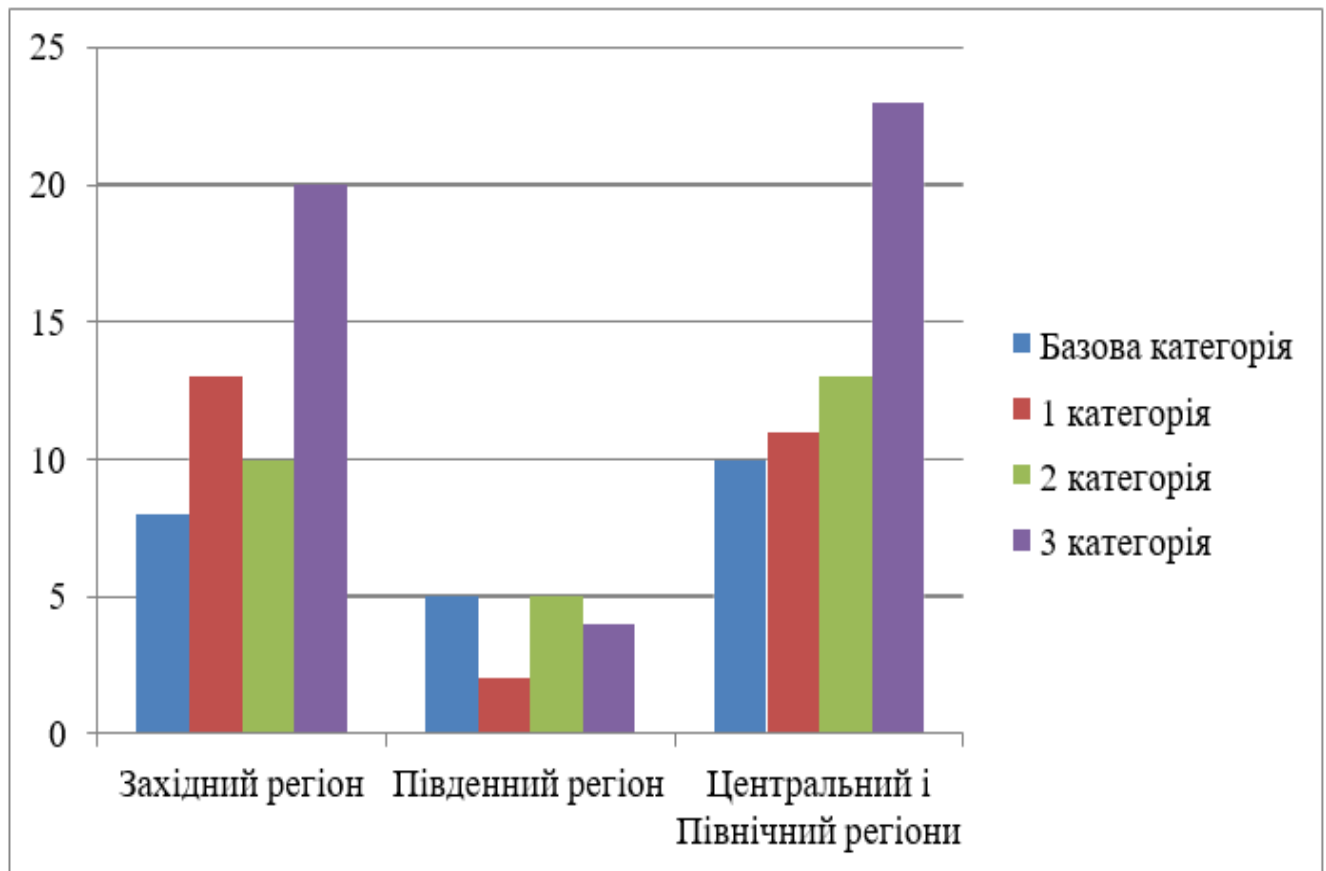

Рис. 2.3. – Категоризація у сфері сільського туризму «Українська гостинна садиба» [24]

Найбільша кількість сертифікатів «Територія міста-регіону України» видається у Західному регіоні, зокрема в Закарпатській (30 сертифікатів) та Івано-Франківській (13 сертифікатів), а також у Центральному та Північному регіонах, у тому числі Київська область (15 сертифікатів) та Черкаська область (20 сертифікатів). Це явище пов'язане насамперед із характерними природними особливостями, унікальною національною кухнею та самобутньою культурою місцевих жителів цих регіонів. Натомість центральні та східні регіони, хоч і володіють необхідними ресурсами для створення агротуризму, все ще перебувають на ранніх стадіях розвитку.

Окрім добровільної категоризації, в Україні діє система екологічної сертифікації Green Farm, яка зосереджена на пом'якшенні негативного впливу агротуризму як на екологію, так і на збереження навколишнього середовища. Система підтримує національні традиції, розвиток місцевої економіки, популяризацію екологічно чистих форм дозвілля та відпочинку. Такий підхід сприяє підтримці сільського суспільства і сільського населення санітарно-гігієнічних норм і умов проживання. Наголошується на відповідальному поводженні з відходами, забезпеченні сміттєзбірників попередньою можливістю сортування, застосуванні за можливості енергозберігаючих технологій, естетичному догляді за будинками, вулицями, садами, подвір'ями, належному озелененні території [24].

Визнання сільського туризму пріоритетним напрямком розвитку сільських територій і населених пунктів, підкріплене державними гарантіями, має потенціал для прискорення створення організаційно-правових, фінансово-економічних засад цієї підприємницької діяльності у сфері сільського туризму.

На наш погляд, для створення регіональної та загальнодержавної статистичної бази підприємницької діяльності з надання послуг розміщення в сільській місцевості необхідно узгодити терміни «садиба» та «українська гостинна садиба» (за поданням Асоціації сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні) з вимогами,

викладеними в ДСТУ 4527:2006 "Послуги туристичні. Засоби розміщення. Терміни та визначення", де індивідуальні засоби розміщення туристів класифікуються як "село" та "садиби", а колективні засоби розміщення - іменується «агроготель» [26].

За даними The Ecotourism Society, авторитетної громадської організації, що спеціалізується на розвитку екологічного туризму, 85% американських туристів віддають перевагу туроператорам, які демонструють екологічну відповідальність. Екологічна свідомість приймаючої сторони, підкріплена деталями сертифікації, також відіграє значну роль у виборі місць відпочинку для туристів з Англії та Німеччини, і меншою мірою для туристів з інших розвинених країн Західної Європи. Сертифіковані туристичні установи, надаючи більше рекламних можливостей, збільшують свої шанси на залучення клієнтів.

Процедури сертифікації проводяться як на національному, так і на міжнародному рівнях туристичними організаціями, органами сертифікації або транснаціональними операторами туристичного бізнесу. Sustainable Travel International повідомляє, що понад 30 країн створили національні системи екологічної сертифікації [37].

Отже, за результатами дослідження можна зробити висновок, що подальший розвиток підприємницької діяльності у сфері сільського туризму відбуватиметься шляхом диверсифікації суб'єктів господарювання в рамках існуючої державної нормативно-правової бази. Це охоплює регулювання господарської діяльності, в тому числі надання характерних і допоміжних туристичних послуг, продаж туристичних товарів і рекреаційних послуг суб'єктом, що виконує функції туристичного агента. Це також передбачає залучення місцевого населення до підприємницької діяльності з підтримки індивідуальних туристів і туристичних груп, а також надання посередницьких послуг з бронювання та оренди «особняків» і «таунхаусів» як окремих засобів нежитлового призначення, визначених державним стандартом.

2.3. Вплив сільського туризму на стан навколишнього середовища

З глобальною екологічною кризою суттєво збільшився попит на продукти та місця з підвищеною екологічною чистотою; якщо постачальник туристичних послуг може гарантувати високі показники екологічної чистоти регіону та продукції, що постачається з нього, то ціни на такі послуги можуть зрости вдвічі, а то і втричі. Еко-туризм, «зелений» туризм та сільський туризм стали світовими трендами, і більшість туроператорів та туристичних компаній намагаються реалізувати та втілити у життя різні концепції для сільського туризму, оскільки для будь-якого пересічного споживача туристичних послуг приставка «еко» вже за замовчуванням означає щось корисне для природи. Також беруться під охорону великі природні зони та екосистеми, оскільки їх знищення призведе до зменшення туристичного потоку у регіоні.

Питання наслідків такої сфери, як туризм, є дуже цікавим. Наразі ситуація не є хорошою, не дивлячись навіть на позитивні моменти, проте це спонукає шукати багато інноваційних шляхів для її подолання, що може віднайти себе в зеленому туризмі, еко-туризмі та сільському туризмі, що є великим розвитком для кожної країни. Є дві позиції. З першої, до економічного бюджету країн, які популяризували екотуризм, надходять величезні гроші. З другої позиції, туризм спонукає до більшого випаровування та викидів газу у атмосферу через використання автомобілів. За статистикою ЄС, можна побачити що більшість викидів вуглекислого газу перепадає на використання автомобілів для подорожей та готелів з хостелами (20%). Вивчення питання сільського туризму та засобів його розповсюдження, змушує нас насправді замислитися та придумувати нові виходи та варіанти більш корисні для планети, але щоб не шкодили нашому життю та економіці [38].

Найбільший позитивний вплив сільського туризму на довкілля - підвищення обізнаності. Воно відбувається завдяки країнам, які вже стоять на шляху екологічної обізнаності та дозволяють своїм прикладом навчити інших. І чим

цікавіше це подається - тим яскравіший результат. Тому зараз напрям свідомого туризму та зеленого туризму є вкрай важливим. Адже турист, який стикається з чимось новим та цікавим неодмінно задумається, де можливо знайти таке в його рідній країні. Окрім цього, ще одним важливим моментом туризму є потреба людей в щасливих емоціях від відпочинку – це стимулює до підтримання порядку, створення нових зон для відпочинку та турботою про них, щоб відвідувачі могли насолоджуватися, а не робити акцент на смітті, закинутій території, тощо. Проте, як би прикро не звучало, та незважаючи на приємні моменти, негативний вплив туризму в світі значно більший.

Туристична галузь приносить багато користі економіці країни, адже користуючись транспортом, харчуючись та проживаючи в свдибах, готелях тощо, туристи витрачають значні суми коштів, які допомагають економічному розвитку. Є країни, для яких туризм - основне джерело доходу. В Україні ситуація дещо інакша, проте заперечувати важливість цієї галузі та її вплив на соціальне життя неможливо. Індустрія туризму несе в собі вирішення проблеми з працевлаштуванням, створюючи багато додаткових робочих місць, паралельно стимулюється створення та впровадження нових галузей виробництва та підприємств. Відбувається розвиток інфраструктури завдяки грошовому напливу, міста розбудовуються, модернізуються, що в результаті призведе до ще більшого потоку туристів. Проте діяльність цієї сфери часто шкодить навколишньому середовищу: природні ресурси перенавантажені, постійне забруднення всього, що нас оточує, в тому числі шумове [36].

Задля подолання цих серйозних проблем країни почали розвивати досвід сільський туризму, який полягає в відпочинку, що не шкодить, а навпаки допомагає та дозволяє вивчати навколишнє середовище. Це те, за чим майбутнє, якщо люди не схаменуться, наслідки будуть плачевними. Попереду стоїть задача відновлення сфери туризму, яка зазнала великих втрат на фоні пандемії та військових дій.

Корупція у верхах не дозволяє розвиватися сільському туризму у країні, оскільки не потрапляють кошти до бюджету, відсутня велика кількість робочих місць та культура населення країни знижується, адже люди не мають уявлення про користь сільського та зеленого туризму. Саме тому, можна сказати, що з поліпшенням країни та початком векторного напрямку до сторони розвитку сільського туризму, почнеться становлення України на міжнародній арені як екологічної держави, а також, буде поліпшуватися сприйняття людиною навколишнього середовища [26]. Щоб поліпшити становище зеленого туризму, треба дотримуватися наступних пунктів:

- навчання спеціалістів зі сфери сільського туризму;
- створення продукції регіону де більш розвинена політика екотуризму;
- залучення фінансування та використання плюсів цінової політики;
- допомога держави в просуванні туристичних продуктів у сфері сільського туризму;
- загальна колективізація та початок праці як місцевої влади так і на більш високих рівнях, що призведе до поліпшення стану об'єктів популяризації сільського туризму.

Туристично-рекреаційні комплекси на сільських територіях відіграють значну роль у розвитку сталого туризму, збереженні природних ресурсів та сприянні розвитку місцевої економіки. Ці комплекси розроблені, щоб надати відвідувачам унікальний досвід у природних і культурних умовах, мінімізуючи негативний вплив на навколишнє середовище. Загалом вплив сільського туризму на навколишнє середовище залежить від цілісного підходу, який поєднує стійкі практики, збереження біорізноманіття, енергоефективність, управління відходами, екологічну освіту та залучення громади. Дотримуючись цих принципів, ці комплекси можуть забезпечити відвідувачам приємні враження, зберігаючи природну та культурну спадщину сільських ландшафтів, у яких вони розташовані.

РОЗДІЛ 3. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

3.1. Актуальні проблеми та перспективи розвитку сільського туризму в Україні

Важливість розвитку сільського туризму в Україні зумовлена гострою потребою у розв'язанні соціально-економічних проблем, які переважають у сільській місцевості. На сучасному етапі економічного та культурного розвитку України держава визнає туризм пріоритетною та перспективною галуззю. Існуючі стандарти туристичної галузі держави є основою для створення сприятливих умов для розвитку та функціонування ефективного цивілізованого ринку, що пропонує надійні та різноманітні туристичні послуги. Проте підтримання високоякісних туристичних послуг стало критичним викликом у сфері сільського зеленого туризму в Україні [27].

Досвід останніх років і наукові дослідження показують, що прискорене зростання сільського туризму може стати каталізатором структурної перебудови економіки, забезпечення демографічної стабільності та вирішення нагальних соціально-економічних проблем у сільській місцевості. Сільський туризм тісно пов'язаний із сучасними пріоритетами сталого еколого-економічного розвитку України, охоплюючи збереження природного та культурного середовища, економічну підтримку місцевих громад та забезпечення туристів місцевими екологічними продуктами харчування [28].

Протягом кількох десятиліть світовий туризм переживав безперервний розвиток, перетворившись в один з найбільш динамічно прогресуючих секторів світової економіки. Сучасний туризм тісно пов'язаний із Глобальними цілями сталого розвитку Організації Об'єднаних Націй до 2030 року та охоплює все більше нових напрямків. Динамізм, властивий туризму, позиціонує його як ключовий рушій соціально-економічного прогресу.

За даними Всесвітньої туристичної організації, у 2021 році у світі було зафіксовано 1,5 мільярда туристських прибуттів (міжнародних туристичних прибуттів), що на 4% більше, ніж у попередньому році [20]. Зростання було очевидним у всіх регіонах, незважаючи на такі невизначеності, як Brexit, крах найстарішої туристичної агенції Thomas Cook, виклики, з якими зіткнулися кілька європейських бюджетних авіакомпаній, геополітичну та соціальну напругу та глобальний економічний спад. Таке уповільнення зростання у 2021 році порівняно з 2020 та 2019 роками вплинуло насамперед на розвинені економіки, зокрема Європу та Азіатсько-Тихоокеанський регіон.

У 2021 році спочатку передбачалося, що зростання буде таким же, як і в 2019 році, приблизно на 3-4%. Однак 11 березня 2020 року Всесвітня організація охорони здоров'я оголосила пандемію через глобальне поширення коронавірусу COVID-19. Як наслідок, багато країн закрили кордони, скасували авіа- та транспортне сполучення та ввели карантин. Сектор туризму значно постраждав від спалаху COVID-19, що вплинуло як на аспекти пропозиції, так і на попит у туризмі. Всесвітня туристична організація прогнозує потенційне зниження надходжень від туризму на 20-30%, що дорівнює 300-450 мільярдам доларів США втрачених доходів від глобального туризму або 1,5 трильйона доларів США за найгіршим сценарієм. Пандемія підкреслила нагальність вирішення глобальних проблем для досягнення Глобальних цілей сталого розвитку, зробивши сталий туризм все більш популярним вибором серед туристів. Це включає в себе переваги поїздів над літаками чи автомобілями, вибір здорової та органічної їжі, уникнення надто багатолюдних туристичних напрямків тощо [27].

З'явилося кілька тенденцій, зокрема:

- схильність туристів до місцевих вражень, прагнення зрозуміти культуру, традиції та насолодитися місцевою кухнею;
- перевага індивідуального проїзду;

- піднесення в духовних і паломницьких подорожах;
- зростаюча популярність трансформаційних подорожей, які поєднують відпустку з цілеспрямованою діяльністю, як-от волонтерство, культурний обмін чи набуття навичок, а також поєднання ділових поїздок із розвагами та елементами командоутворення;
- збільшення відвідуваності конкретних заходів, таких як спортивні змагання, музичні концерти чи фестивалі;
- зростання кількості туристів, які віддають перевагу індивідуальним пропозиціям.
- використання технологічних досягнень у туристичній індустрії, включаючи робота, чат-ботів, штучний інтелект, віртуальну та доповнену реальність тощо [22].

Україна має необхідні умови для розвитку туризму. Проте її туристичний потенціал залишається недостатньо використаним, про що свідчить відносно низький внесок індустрії туризму у ВВП країни. За оцінками Всесвітнього економічного форуму, у 2021 році Україна посіла перше місце серед країн із найменшою часткою туристичної галузі у ВВП – лише 1,4%. Додана вартість, створена в туризмі, у 2021 році склала 1,3 мільярда доларів, що є одним із найнижчих показників у Європі (перевищують лише Албанія та Люксембург). Тим не менш, до 2019 року частка туристичної галузі у ВВП України зросла до 5,4% (184,2 млрд грн), створивши 791 тис. робочих місць, з прогнозованим зростанням до 875,8 тис. у 2019 році.

У 2019 році Україна прийняла приблизно 14,207 мільйона туристів, що відображає невелике зниження на 1,48% порівняно з попереднім роком. Проте дохід, створений індустрією туризму, продемонстрував помітне зростання на 14,6%, досягнувши 1,445 мільярда доларів [46]. Позитивом у державному бюджеті на 2020 рік стало виділення 240 млн грн на розвиток туризму. Ці кошти були призначені на різні цілі, включно з просуванням туристичного потенціалу України

в усьому світі та всередині країни, а також ініціювання пілотних проектів туристичної інфраструктури та регіонального розвитку. Крім того, було передбачено 500 мільйонів гривень на програму мобільності школярів, створення Державного агентства розвитку туризму України.

На жаль, через пандемію туристична галузь не отримала очікуваних коштів у 2020 році. Наразі Держтуризм активно займається формуванням антикризової стратегії туристичної галузі України та комунікаційної стратегії для виховання культури подорожей в українців. Очікується, що внутрішній туризм першим відновиться, створюючи можливість для зростання українського внутрішнього туризму. Торгова політика у сфері сільського туризму спрямована на створення привабливого туристичного продукту у сфері сільського зеленого туризму як для внутрішніх, так і для міжнародних споживачів[29].

Підприємці, які займаються сільським зеленим туризмом, не маючи відповідних економічних знань і досвіду використання механізмів ціноутворення, часто покладаються на інтуїцію або ціни конкурентів, щоб встановити власні ціни. Отже, структура ціноутворення в сільському зеленому туризмі зумовлює необхідність створення механізму визначення вартості послуг, що входять до складу туристичного продукту, а також механізму реалізації знижок. На основі проведених досліджень можна виділити кілька ключових факторів, що впливають на формування потреб туристів [35].

Туристичні потреби формуються різними факторами, зокрема:

- природні чинники, такі як географічне положення місця призначення, клімат, флора і фауна;
- соціально-економічні аспекти місця відпочинку, включаючи мовний, економічний і культурний рівень розвитку країни;
- матеріальна основа індустрії туризму, що охоплює транспорт, розміщення, харчування, рекреаційні заклади, спортивні зручності та курорти;

- інфраструктура зон відпочинку, яка включає комунікаційні мережі, під'їзди, освітлення, пляжі, паркінги, ландшафтний дизайн;

- туристична пропозиція, яка включає готельні ресурси, що пропонують екскурсійні, освітні, спортивні, розважальні та курортно-оздоровчі послуги.

По суті, будь-яка туристична послуга спрямована на задоволення конкретних потреб. Визначено необхідність розвитку сільського туризму в Україні, зумовлену такими факторами, як зростання попиту жителів українських міст та іноземців на відпочинок у селі, історико-етнографічна спадщина українських сіл, багаті рекреаційні ресурси, екологічна чистота с. сільська місцевість, доступне сільське житло для туристів, великі трудові ресурси для туризму, традиційна гостинність господарів і доступність сільського відпочинку. Крім того, потенціал надання додаткових послуг, таких як екскурсії, риболовля та збір ягід, ще більше сприяє привабливості сільського зеленого туризму [41].

Незважаючи на наявні сприятливі умови для розвитку сільського туризму, в умовах соціально-економічної кризи в Україні необхідно вирішити проблеми, які гальмують його розвиток. Ці проблеми включають:

- недостатню законодавчу базу для підтримки розвитку сільського туризму;
- відсутність раціонального та екологічно стійкого механізму використання природного, історичного та культурного потенціалу для туризму;
- проблеми державного регулювання сільського туризму ускладнюються політичною та економічною нестабільністю;
- неефективне податкове законодавство;
- недостатня освітня та організаційна підготовка фермерів;
- відсутність комплексної маркетингової та рекламної стратегії;
- низька привабливість іміджу України в очах іноземців [26].

Слід зазначити, що населення відіграє вирішальну роль у формуванні та впровадженні сільського туризму в соціально-економічне життя країни. Ставлення

українців до зеленого туризму варіюється від повного неприйняття до значного ентузіазму через його екологічні та економічні переваги. Однак значна частина населення залишається не поінформованою або не зацікавленою в цьому виді туризму. Тому актуальним стає популяризація ідеї сільського зеленого туризму та ознайомлення громадян України з його основними принципами. Основна мета – популяризація такого виду відпочинку та формування позитивного іміджу через ЗМІ. Місцеві органи влади повинні брати активну участь у сприянні розвитку сільського туризму у своїх регіонах [30].

Для упорядкування та консолідації інформації про феномен сільського зеленого туризму, а також для висновків про його проблеми та перспективи в Україні проведено SWOT-аналіз для оцінки його сильних і слабких сторін, можливостей та загроз [21] (табл. 3.1.).

Таблиця 3.1. SWOT-аналіз сільського зеленого туризму в Україні

S - Сильні сторони	W - Слабкі сторони
Збереження етнокультурної самобутності Наявність багатого природно-рекреаційного потенціалу Сприятлива екологічна ситуація Доброзичливість і гостинність сільського населення Значна кількість приватних садиб, що приймають туристів Відносно невисокі ціни на проживання та харчування у приватному секторі Можливості для розвитку «екологічно-дружніх» видів туризму Розвинена мережа мистецько-фестивальних заходів Розвинена мережа закладів громадського харчування ресторанного типу Зручність територіального розташування, близькість до кордонів країн Євросоюзу Наявність транспортного сполучення (автомобільного, залізничного, авіаційного) із іншими регіонами і країнами	Відсутність досвіду організації туристичної діяльності у сільських мешканців і власників фермерських господарств Відсутність єдиної системи категоризації приватних туристичних садиб (відсутність стандарту якості умов прийому туристів і їх обслуговування) Незнання власниками / персоналом туристичних садиб іноземних мов – Відсутність цілісного образу Прикарпаття і Західної України в цілому як місця дестинації сільського зеленого туризму Незадовільний стан автошляхів у сільській місцевості Відсутність ефективних ІТ-систем для просування сільського туризму і замовлень он-лайн Поганий імідж сільській територій як місця працевлаштування, що призводить до труднощів у наборі кваліфікованого персоналу

О - Можливості	Т - Загрози
<p>Підвищення ініціативності і самостійності місцевих громад</p> <p>Збільшення частки фермерів, які шукають альтернативні джерела доходів і готові розглянути можливості диверсифікації в напрямку туризму</p> <p>Зростання смності цільових ринків – тури «вихідного дня», поїздки на недалекі відстані, «втеча від стресу</p> <p>Зростаючий інтерес до здорового способу життя і питань екології</p> <p>Зростання інтересу населення інших регіонів України до пізнавального, етнографічного і культурного туризму</p> <p>Падіння реальних доходів населення як короткострокове вікно можливостей для залучення мешканців регіону на відпочинок у селі</p> <p>Зміцнення співпраці виробників продуктів харчування з готелями і ресторанами, пабами для спільного проведення свят і фестивалів та розвитку унікальних місцевих / регіональних особливостей</p> <p>Наявність асоціацій і організацій із функцією консультування і підтримки суб'єктів сільського туризму</p> <p>Політична асоціація з Євросоюзом</p> <p>Активізація транскордонних туристичних зв'язків у регіоні</p>	<p>Нестабільна політична ситуація в країні</p> <p>Кризовий стан економіки в країні</p> <p>Різкі коливання національної валюти, інфляція</p> <p>Скорочення фінансування державних та регіональних програм розвитку</p> <p>Відсутність сталих і узгоджених норм і принципів функціонування сільського зеленого туризму</p> <p>Надвисока вартість кредитних ресурсів</p> <p>Складність залучення інвестицій Виникнення некатегоризованої бази закладів розміщення з неконтрольованою якістю послуг</p> <p>Нестача на сільських територіях кваліфікованої робочої сили для якісного обслуговування туристів</p> <p>Сезонний характер туризму в деяких районах області</p> <p>Загострення конкуренції у сфері сільського туризму з боку сусідніх країн і регіонів України</p> <p>Загроза погіршення екологічного і соціального становища сільських територій у випадку різкого розвитку туризму</p>

Сьогодні обласна та місцева влада активно працюють над відновленням комунікаційної інфраструктури, встановленням загальноприйнятих стандартів обслуговування гостинності та фінансовою підтримкою малого бізнесу в сільській місцевості. Однак незадовільний стан пам'яток культурної спадщини створює виклик, який вимагає потужної підтримки зусиль з реставрації та ревіталізації. Пакет послуг, пропонованих у сільському туризмі, обмежений, що перешкоджає загальній привабливості та якості туристичних вражень.

Популярними видами сільського туризму є фольклорний туризм, кінний туризм, рафтинг, винний туризм, історико-етнографічний туризм, велосипедний

туризм тощо. Щоб турист міг зробити усвідомлений вибір, виходячи зі своїх фінансових можливостей, важливо мати чітке уявлення про послуги, які пропонує той чи інший садиба.

Зважаючи на конкретні виклики надання послуг сільського зеленого туризму в Україні, проблеми, що гальмують його розвиток, можна розділити на три основні напрями [22]:

– інституційні проблеми: неадекватна законодавча структура для чіткого регулювання діяльності, необхідність створення єдиних інституцій для аналізу існуючого стану та прогнозування розвитку сільського зеленого туризму;

– фінансові труднощі: обмежена фінансова підтримка з боку держави або її відсутність, високі кредитні ставки, відсутність пільг чи спрощеного оподаткування для об'єктів сільського зеленого туризму.

– організаційні труднощі: низька інформаційна грамотність щодо розвитку цього виду туризму серед потенційних організацій, слабкі маркетингові зусилля, відсутність чіткого поділу та категоризації маєтків (сільськогосподарська реальність), недостатня поінформованість населення як споживачів нових туристичних послуг.

У вирішенні цих завдань необхідними є об'єднання зусиль та координація діяльності місцевої влади, бізнесу, закладів освіти та культури, громадських організацій для створення та реалізації туристичного продукту сільського туризму.

Аграрний туризм позитивно впливає на соціально-економічні проблеми села, розширюючи можливості працевлаштування, особливо для жінок, забезпечуючи додатковий заробіток селянам та диверсифікуючи зайнятість власників фермерських господарств як у сфері виробництва, так і у сфері послуг. Зі збільшенням кількості відпочиваючих виникає потреба задовольняти різноманітні запити, стимулюючи розвиток таких послуг, як транспорт, зв'язок, торгівля, рекреація, розваги та інші пов'язані з ними зручності [44].

Враховуючи поширеність економічних і соціальних проблем у сільській місцевості, розвиток зеленого туризму є дуже бажаним. Однак у сільському та зеленому туризмі існують як фактори зростання, так і гальмівні фактори (табл. 3.2).

Таблиця 3.2. Переваги розвитку сільського туризму в Україні [15]

Фактори розвитку	Фактори «гальмування» розвитку
– базується на моделі сталого розвитку;	– слабка рекламна діяльність з боку державним та місцевих органів управління;
– не вимагає великого стартового капіталу	– мала поінформованість про можливості розвитку туристичного напрямку на місцях реалізації;
– не є основним видом діяльності	– законодавча, методична, організаційна невизначеність;
– організація просування національного туристичного продукту на міжнародному ринку туристичних послуг.	– відсутність кадрової підготовки суб'єктів зеленого та сільського туризму в Україні.
– розвиток конкуренції на ринку	– відсутність чітко сформованої стратегії розвитку зеленого та сільського туризму в Україні;
– сприятлива кон'юнктура ринку;	– відсутність спеціальної фінансової підтримки з боку держави, що була б спрямована на зелений, сільський та екотуризм туризм;

Зростаючий попит на відпочинок у сільській місцевості, як з боку міських жителів, так і іноземців, задовольняється значною пропозицією. Ця пропозиція забезпечується унікальними природними та історичними ресурсами українського села, наявністю сільського житла для прийому туристів, багатими трудовими ресурсами для надання послуг, традиційною гостинністю господарів.

Отже, вирішення сучасних соціально-економічних проблем у сільській місцевості може бути досягнуто шляхом сприяння розвитку сільського туризму. Це передбачає залучення громадян України до його розвитку та визнання статусу сільського туризму як важливої допоміжної складової туристичної галузі України. Позитивний вплив сільського туризму на вирішення соціально-економічних проблем села полягає в його здатності розширювати зайнятість у селі, підтримувати диверсифікацію діяльності для визначення прибуткових ніш, підвищувати стабільність у конкурентному середовищі та зменшувати потенційні виробничі, економічні та фінансові ризики.

Для забезпечення сталого розвитку сільської рекреації, враховуючи сучасну економічну ситуацію, вкрай необхідно налагодити регламентовані партнерські відносини між державою, бізнесом та професійними громадськими організаціями. Крім того, національні та місцеві програми соціально-економічного розвитку України повинні включати потреби сільського туризму в процесі планування та затвердження.

3.2. Роль інновацій у формуванні конкурентоздатності туристичного продукту у сфері сільського туризму

У сфері туризму значення інновацій полягає в їх ролі ключових елементів, що сприяють особистому залученню, якості послуг розміщення, різноманітності пропозицій послуг і видів діяльності, що надаються туристам. Крім того, конкурентоспроможності сприяє привабливість регіону, акцент на сімейний та дитячий відпочинок, баланс між ціною та якістю продукції [43].

Дослідження інноваційних процесів у туристичній індустрії України [13, 15] дозволило ідентифікувати різні типи інновацій у сільському туризмі, які наведені в таблиці 3.3. разом із прикладами їх практичної реалізації.

Табл. 3.3. Види інновації у сільському туризмі

Види інновацій	Приклади
Організаційно-управлінські	- кластери СЗТ; - франчайзингові мережі
Маркетингові	- нові концепції сервісу - нові канали зв'язку з клієнтами - освоєння нових ринків
Продуктові	- розробка нового туру чи екскурсійного маршруту розвиток товарної пропозиції на рівні реального виконання чи рівні підкріплення
Технічні	впровадження провідних інформаційних і телекомунікаційних технологій - електронні гіді-путівники та супутникові навігатори - комп'ютерні системи управління та обліку

Важливо відзначити, що використання цих онлайн-платформ пропонує більш ефективну стратегію просування суб'єктів господарювання та асортименту продуктів, які вони пропонують, забезпечуючи ширше охоплення та більшу експозицію на конкурентному ринку туризму.

Інновації відіграють важливу роль у формуванні конкурентоздатності туристичного продукту у сфері сільського туризму. Вони дозволяють підприємствам сільського туризму:

– створювати унікальні та неповторні туристичні продукти, які відрізняються від конкурентів. Це може бути пов'язано з використанням нових технологій, розробкою нових програм відпочинку та оздоровлення, створенням нових туристичних маршрутів тощо;

– покращувати якість обслуговування туристів. Інновації можуть використовуватися для підвищення комфорту та зручності проживання, надання нових видів послуг, підвищення рівня професійної підготовки персоналу тощо;

– знижувати витрати. Інновації можуть допомогти підприємствам сільського туризму оптимізувати свої виробничі процеси, використовувати ресурси більш ефективно тощо [36].

Найбільш поширені та можливі типи інновацій для впровадження включають маркетингові, продуктові та технічні інновації, тоді як організаційні та управлінські інновації мають вирішальне значення для створення та підтримки нових маршрутів і залучення туристів до нових напрямків, таких як походи чи походи. Інновації в нових способах туризму (NWT) можуть бути спрямовані на різні аспекти з відповідними цілями, як зазначено в таблиці 3.4

Таблиця 3.4. – Об’єкти та цілі інновації у сільському туризмі

Об’єкт інновації	Цілі інновації
Регіон	<ul style="list-style-type: none"> - підвищення ефективності функціонування інфраструктури туризму - підвищення ефективності управління розвитком туристичної сфери в країні - сприяння зайнятості населення - вирішення соціальних проблем села
Турист	<ul style="list-style-type: none"> - підвищення рівня задоволеності туристів - розширення кола потенційних туристів - відновлення та розвиток духовних та фізичних сил туристів
Підприємство СЗТ	<ul style="list-style-type: none"> - удосконалення функціонування комплексу - підвищення іміджу і конкурентоздатності підприємства
Продукт СЗТ	<ul style="list-style-type: none"> - поліпшення якісних характеристик турпродукту - підвищення ефективності процесів формування, позиціонування та споживання туристичних послуг

В Україні сфера сільського туризму має значний потенціал для розвитку. Однак, для того, щоб бути конкурентоспроможними на міжнародному ринку, підприємствам сільського туризму необхідно впроваджувати інновації. Ось деякі приклади інновацій, які можуть бути використані в сфері сільського туризму:

- розробка нових туристичних маршрутів, які включають відвідування природних об'єктів, культурних пам'яток та фестивалів;
- впровадження нових технологій, таких як 3D-тури, віртуальна реальність тощо, для надання туристам більш якісних та цікавих послуг;
- створення нових видів активного відпочинку, таких як екстремальні види спорту, сплави, походи тощо;
- розробка нових програм оздоровлення, які включають використання місцевих природних ресурсів, таких як бальнеологічні джерела, мінеральні води.

Впровадження інновацій у сфері сільського туризму вимагає певних зусиль та витрат. Однак, це може принести значні переваги для підприємств, які готові інвестувати в розвиток свого бізнесу. Наведемо деякі рекомендації для підприємств сільського туризму, які бажають впроваджувати інновації:

1. Розробіть стратегію інновацій, яка визначатиме цілі, напрями та ресурси, необхідні для їх реалізації.
2. Проведіть дослідження ринку, щоб визначити потреби та запити туристів.
3. Співпрацюйте з іншими підприємствами сільського туризму, а також з науковими та освітніми установами.
4. Не бійтеся експериментувати та пробувати нові ідеї [41].

Інновації можуть допомогти підприємствам сільського туризму стати більш конкурентоспроможними та успішними. Сільський туризм привернув значну увагу як ринкова ніша в ширшій індустрії туризму. Успіх і конкурентоспроможність напрямків сільського туризму залежать від різних факторів, і одним з ключових елементів є інтеграція інновацій. Інновації відіграють вирішальну роль у підвищенні якості туристичного продукту та забезпеченні стійкості та конкурентоспроможності напрямків сільського туризму.

Інновації відіграють важливу роль у формуванні конкурентоспроможності напрямків сільського туризму. Враховуючи технологічні досягнення, сприяючи культурному досвіду, ставлячи пріоритетом сталість, залучаючи місцеві громади та сприяючи співпраці, сільський туризм може не тільки залучити ширшу аудиторію, але й зробити внесок у загальний розвиток і добробут залучених громад. Постійна інтеграція інновацій має важливе значення для подальшого зростання та успіху сільського туризму на світовому ринку [36].

Інновації відіграють вирішальну роль у формуванні конкурентоспроможності туристичних продуктів у сфері сільського туризму. Сільський туризм включає відвідувачів, які шукають автентичний та унікальний досвід у сільській місцевості, далеко від міських центрів. Важливо залучити місцеву громаду до розвитку та просування туристичних продуктів. Інноваційні підходи до залучення місцевих жителів до досвіду туризму, такі як туристичні ініціативи на основі громади, можуть додати автентичності та глибини пропозиціям сільського туризму.

Інновації, керовані громадою, як-от унікальні місцеві події чи ремісничі продукти, можуть виділити місце призначення на конкурентному ринку туризму.

Підсумовуючи, інновації в сільському туризмі не лише приваблюють туристів, які шукають унікальних вражень, але й сприяють сталому розвитку сільських територій. Інтеграція технологій, практик сталого розвитку та залучення громад підвищує конкурентоспроможність продуктів сільського туризму на світовому ринку.

РОЗДІЛ 4. ОХОРОНА ПРАЦІ

4.1. Аналіз стану охорони праці і заходи покращення виробничої санітарії і гігієни праці у використанні туристично-рекреаційних комплексі

Аналіз стану охорони праці виконується з метою встановлення відповідності робочих місць, виробничих процесів, техніки і обладнання, нормативно-правовим актам, а також виявлення причин виробничих травм і професійних захворювань у сфері ефективності використання туристично-рекреаційних комплексів сільських територій. Для аналізу використовуються знання, набуті під час вивчення курсу “Охорона праці та безпека життєдіяльності”, статистичні дані стосовно охорони праці організацій і підприємств сфери туризму, за матеріалами яких виконується бакалаврська робота. У цьому підрозділі пропонується висвітлити такі питання:

- відповідальність за організацію охорони праці в підприємстві, організації;
- особливості дотримання вимог трудового законодавства під час організації праці і технологічних процесів при різних заходах та різновидах туристичної сфери;
- дотримання вимог щодо проведення інструктажів (вступного, первинного на робочому місці, повторного, цільового, позапланового);
- аналіз стану протипожежних заходів;
- аналіз виробничого травматизму і професійних захворювань за роки, що аналізуються у бакалаврській роботі (з визначення показників травматизму за статистичним методом – перелік джерел інформації у додатках).

Заходи щодо поліпшення стану виробничої санітарії і гігієни праці здійснюються з метою створення безпечних умов праці шляхом: доведення до нормативного рівня показників виробничого середовища за елементами умов праці

(технічні та технологічні рішення); захисту працівників від дії шкідливих виробничих чинників.

До показників ефективності заходів щодо поліпшення виробничої санітарії і гігієни праці належать:

а) зміни стану умов праці: зміна кількості засобів виробництва, приведених у відповідність до вимог стандартів безпеки праці; поліпшення санітарно-гігієнічних показників виробничого середовища; покращання психофізіологічних показників, зменшення фізичних і нервово-психічних навантажень, покращання естетичних показників, раціональне компонування робочих місць і упорядкування робочих приміщень і території тощо;

б) соціальні результати заходів: збільшення кількості робочих місць, що відповідають нормативним вимогам; зниження рівня виробничого травматизму; зменшення кількості випадків професійної захворюваності; зменшення плинності кадрів через незадовільні умови праці; престиж та задоволення працею;

в) економічні результати заходів щодо поліпшення умов праці виражаються у вигляді економії за рахунок зменшення збитків внаслідок аварій, нещасних випадків і професійних захворювань тощо [46].

Розробка пункту передбачає аналіз стану та заходи щодо покращання умов праці і виробничого побуту із врахуванням організаційно-правових, санітарно-гігієнічних вимог під час виконання робіт за темою дипломної роботи.

У пункті потрібно охарактеризувати:

1) назва і розташування підприємства, загальна характеристика виконуваних робіт, наданих послуг і перелік шкідливих виробничих чинників, наявність та причина виробничого травматизму та професійних захворювань при виконанні і наданні туристичних послуг, функціонування служби охорони праці на підприємстві, що надає туристичні послуги, виконання основних завдань і функцій з охорони праці, відповідальність посадових осіб за організацію безпечних

умов праці, проведення навчань, інструктажів та перевірки знань з охорони праці, наявність журналів реєстрації інструктажів, забезпечення засобами індивідуального захисту, тощо.

2) особливості локації підприємства (туристичної організації), виробничих і допоміжних приміщень відповідно до чинних санітарно-гігієнічних вимог;

3) санітарно-гігієнічні умови пропонованих і виконаних робіт в структурних підрозділах підприємства (філіали, відділення) відповідно до завдання на бакалаврську роботу;

4) вплив на штатних працівників підприємства кліматичних умов (температура, вологість, освітлення, запиленість, загазованість, шум, вібрація, різні види опромінення тощо – вказати нормативні документи, норми параметрів);

5) особливості організації роботи і відпочинку персоналу, а також водно-питтєвого режиму та режиму харчування працівників туристичної сфери та користувачів галузі туризму [47].

Доцільно охарактеризувати стан виробничої санітарії і гігієни праці в загальному з рекомендаціями щодо профілактичних заходів запобігання нещасним випадкам та захворюванням на виробництві. Особливу увагу потрібно спрямувати на використання сучасних засобів індивідуального та колективного захисту, рівень кваліфікації персоналу, допуски до роботи. Необхідно передбачити заходи дотримання правил безпеки праці, загальної санітарії і гігієни під час проведення туристичних заходів з підвищеною небезпекою (транспортні роботи, екскурсії по гірських масивах, водних та заболочених об'єктах, лісових масивах, підземних печерах тощо).

Розробка рекомендацій з виробничої санітарії і гігієни праці під час виконання різних видів робіт у туристично-рекреаційних комплексів дає змогу систематизувати знання і запропонувати низку безпечних заходів, дотримання яких

уможливить виконання робіт з врахуванням мінімальної ймовірності виникнення небезпечних умов та ситуацій.

Аналіз стану охорони праці та заходів щодо покращення виробничої санітарії та гігієни праці при використанні туристично-рекреаційних комплексів передбачає оцінку існуючої практики, виявлення потенційних ризиків та впровадження заходів щодо підвищення рівня благополуччя та безпеки працівників. Ось кілька ключових аспектів, які слід враховувати:

Оцінка існуючих умов: Почніть з проведення ретельної оцінки поточного стану охорони праці в туристично-рекреаційних комплексах. Це може включати перегляд політики, процедур і протоколів на робочому місці, пов'язаних із безпекою та здоров'ям. Визначте потенційні небезпеки та ризики, з якими можуть зіткнутися працівники, наприклад фізичні небезпеки (слизькі поверхні, нерівна місцевість), хімічні небезпеки (засоби для чищення, хімікати для басейнів) і біологічні небезпеки (захворювання, що передаються комахами, хвороби харчового походження) [48].

Дотримання нормативних документів: Забезпечити відповідність туристично-рекреаційних комплексів чинним нормам і стандартам з охорони праці. Це включає дотримання законодавства про безпеку та гігієну праці, забезпечення відповідними засобами індивідуального захисту (ЗІЗ), проведення регулярних оцінок ризиків та ведення записів про інциденти та нещасні випадки. Відповідність нормам допомагає встановити базовий рівень безпеки та визначає сфери, які потребують покращення.

Навчання та освіта: впроваджуйте комплексні навчальні програми для працівників, щоб підвищити їхню обізнаність щодо процедур безпеки та професійних ризиків. Це має включати навчання щодо готовності до надзвичайних ситуацій, безпечної експлуатації обладнання, належного поводження з хімікатами та протоколів реагування на нещасні випадки та травми. Заохочуйте культуру

безпеки, заохочуючи відкриту комунікацію, повідомляючи про можливі аварії та проводячи регулярні курси підвищення кваліфікації.

Управління ризиками та запобігання: розробіть стратегії управління ризиками, щоб мінімізувати небезпеки на робочому місці та запобігти нещасним випадкам. Це може включати впровадження інженерних засобів контролю, таких як встановлення захисних бар'єрів, покращення освітлення та підтримка належних систем вентиляції. Крім того, створіть протоколи для регулярного технічного обслуговування обладнання, інспекцій і регулярних перевірок безпеки. Заохочуйте співробітників брати активну участь у виявленні потенційних небезпек і повідомляти про них.

Ергономіка та фізичне благополуччя: Звертайте увагу на ергономіку та фізичне благополуччя співробітників. Забезпечте ергономічні робочі місця, забезпечте належну техніку підйому та заохочуйте регулярні перерви, щоб запобігти захворюванням опорно-рухового апарату. Сприяти здоровому робочому середовищу, вирішуючи проблеми, пов'язані з рівнем шуму, якістю повітря та контролем температури [49].

Нагляд за гігієною праці: Впровадити систему моніторингу та оцінки здоров'я працівників, які зазнають певних професійних ризиків. Це може включати регулярні медичні огляди, перевірки на професійні захворювання та надання доступу до медичних послуг. Заохочуйте працівників негайно повідомляти про будь-які проблеми зі здоров'ям, пов'язані з роботою.

Звітування про інциденти та розслідування: створіть надійну систему звітування про інциденти та розслідування для виявлення причин нещасних випадків, аварій і травм. Заохочуйте співробітників повідомляти про інциденти, не боячись помсти, і проводити ретельні розслідування для виявлення основних причин. Впровадьте коригувальні дії, щоб запобігти подібним інцидентам у майбутньому.

Постійне вдосконалення та зворотний зв'язок: розвивайте культуру постійного вдосконалення, отримуючи відгуки від співробітників щодо питань безпеки та пропозицій щодо покращення. Проводити періодичні перевірки техніки безпеки, оцінювати ефективність впроваджених заходів і вносити необхідні корективи для забезпечення постійного підвищення рівня охорони праці та гігієни праці.

Аналізуючи стан охорони праці та впроваджуючи заходи щодо покращення виробничої санітарії та гігієни праці, туристично-рекреаційні комплекси можуть створити безпечні та здорові умови праці для своїх працівників. Це не тільки забезпечує дотримання правил, але й підвищує продуктивність, зменшує кількість прогулів і сприяє задоволенню працівників. Зрештою, пріоритетність охорони праці сприяє загальному успіху та стійкості комплексів.

4.2. Пожежна безпека

Характеризується система протипожежного захисту у туристично-рекреаційних комплексах, як сукупність організаційних заходів і технічних засобів, спрямованих на запобігання дії на людей небезпечних чинників пожежі і обмеження збитків. Наголошується на небезпечних чинниках пожежі, дія яких призводить до травми, отруєння або загибелі людини, а також до матеріальних збитків. Можливість виникнення пожежі на виробництві (в побуті) оцінюється ймовірністю, яка залежить від можливості виникнення умов, необхідних для виникнення загоряння.

В загальному подається характеристика категорій приміщень за вибухо- і пожежною безпекою, наявність первинних засобів гасіння пожеж, протипожежної сигналізації і водопостачання, категорія приміщень за Правилами улаштування електроустановок, організаційні заходи запобігання ураженню електричним струмом тощо.

Також наводиться характеристика пожежної небезпеки на територіях (акваторіях), де здійснюється надання туристичних послуг і сервісів, та розробляються запобіжно-профілактичні заходи для унеможливлення виникнення пожеж при вказаних роботах [50].

Розробляються рекомендації пожежної профілактики, як комплексу організаційних і технічних заходів, спрямованих на гарантування безпеки людей, запобігання пожежі, обмеження її поширення, а також створення умов для успішного гасіння пожежі. Організаційні і технічні заходи запобігання виникненню пожежі повинні розроблятися відповідно до вимог правил пожежної безпеки.

Пожежна безпека має першочергове значення в туристично-рекреаційних комплексах для забезпечення безпеки відвідувачів, співробітників і самих об'єктів. Ось кілька основних заходів та міркувань пожежної безпеки при використанні туристично-рекреаційних комплексів:

Адекватні системи виявлення пожежі та сигналізації: установіть та обслуговуйте надійні системи виявлення пожежі, такі як детектори диму, датчики тепла та пожежна сигналізація, по всьому комплексу. Ці системи слід регулярно перевіряти та перевіряти, щоб забезпечити належне функціонування. Впровадити ефективну систему сигналізації, яка може швидко сповістити мешканців у разі пожежі [51].

Системи пожежогасіння: залежно від розміру та планування комплексу, розгляньте можливість встановлення автоматичних систем пожежогасіння, таких як спринклерні або газові системи гасіння. Ці системи можуть допомогти контролювати або гасити пожежі на ранній стадії, зменшуючи потенційні збитки та захищаючи життя.

Чіткі шляхи евакуації та вказівники: переконайтеся, що на території комплексу є чіткі маршрути евакуації та видні вказівники, які вказують на пожежні виходи, місця збору та процедури екстреної евакуації. Проводьте регулярні

тренування та тренінги, щоб ознайомити працівників з протоколами евакуації та ознайомити відвідувачів з найближчими виходами та процедурами евакуації.

Відповідні вогнегасники та пожежні гідранти: розмістіть легкодоступні вогнегасники у відповідних місцях по всьому комплексу, особливо в зонах високого ризику, таких як кухні, підсобні приміщення та складські приміщення. Крім того, переконайтеся, що пожежні гідранти розташовані у стратегічному місці та легкодоступні для аварійних служб.

Технічне обслуговування електричних систем: регулярно перевіряйте та обслуговуйте електричні системи в межах комплексу, щоб запобігти електричним несправностям і зменшити ризик пожежі, спричиненої електричними несправностями. Це включає перевірку проводки, розеток, автоматичних вимикачів та електричного обладнання на наявність будь-яких ознак пошкодження чи зносу. Заохочуйте працівників негайно повідомляти про будь-які проблеми з електрикою.

Навчання та освіта з питань пожежної безпеки: Проведіть комплексне навчання з пожежної безпеки для всіх працівників, включаючи інструктаж щодо запобігання пожежі, процедур евакуації, правильного використання вогнегасників та поінформованості про потенційну небезпеку пожежі. Переконайтеся, що працівники ознайомлені з розташуванням і роботою обладнання пожежної безпеки.

Зберігання та поводження з небезпечними матеріалами: якщо комплекс обробляє або зберігає небезпечні матеріали, застосуйте відповідні методи зберігання, щоб мінімізувати ризик пожежі. Зберігайте легкозаймисті речовини у спеціально відведених місцях з належною вентиляцією, вогнестійкими контейнерами та чітким маркуванням. Навчіть працівників безпечному поводженню та зберіганню небезпечних матеріалів.

Регулярні перевірки та технічне обслуговування: Проводьте планові перевірки систем пожежної безпеки, включаючи пожежну сигналізацію, спринклери, аварійне освітлення та протипожежні двері. Заплануйте регулярне

технічне обслуговування та тестування цих систем, щоб переконатися, що вони знаходяться в оптимальному робочому стані. Негайно вирішуйте будь-які виявлені проблеми [52].

Знаки та інструкції з протипожежної безпеки: встановіть чіткі та видимі знаки протипожежної безпеки по всьому комплексу, включно з інструкціями щодо правильного використання обладнання для пожежної безпеки та контактними телефонами для екстрених випадків. Ці знаки мають бути легко зрозумілими та добре видимими як для працівників, так і для відвідувачів.

Співпраця з місцевими пожежними службами: Встановіть позитивні робочі відносини з місцевими пожежними службами. Поділіться відповідною інформацією про комплекс, включаючи плани території, контактні дані для надзвичайних ситуацій і будь-які конкретні заходи пожежної безпеки. Регулярно спілкуйтеся з пожежною службою, щоб переконатися, що вони знайомі з плануванням та унікальними особливостями комплексу.

Пожежна безпека - це постійний процес, який потребує постійної уваги, навчання та обслуговування. Впроваджуючи ці заходи, туристично-рекреаційні комплекси можуть значно знизити ризик виникнення пожеж, захистити життя та майно, забезпечити безпечне середовище для відвідувачів і працівників.

4.3. Інструкція з охорони праці

Відповідно до завдання у цьому пункті розробляють інструкцію з охорони праці або пожежної безпеки відповідно до вивчених на практичних заняттях з «Основ охорони праці» методик.

Інструкція повинна містити такі розділи: загальні положення; вимоги безпеки перед початком роботи; вимоги безпеки під час виконання роботи; вимоги безпеки після закінчення роботи; вимоги безпеки в аварійних ситуаціях.

Розділ «Загальні положення» повинен містити:

-відомості про сферу застосування інструкції;

-загальні відомості про об'єкт розробки: визначення робочого місця працівника даної професії (виду робіт) в залежності від тривалості його перебування на ньому протягом робочої зміни (постійне чи непостійне); коротка характеристика технологічного процесу та обладнання, що застосовується на цьому робочому місці;

-умови і порядок допуску працівників до самостійної роботи за професією або до виконання відповідного виду робіт (вимоги щодо віку, стажу роботи, статі, стану здоров'я, проходження медоглядів, професійної освіти та спеціального навчання з питань охорони праці, інструктажів, перевірки знань тощо);

-вимоги правил внутрішнього трудового розпорядку, що стосуються питань охорони праці для даного виду робіт або професії, а також відомості про специфічні особливості організації праці і технологічних процесів та про коло трудових обов'язків працівників даної професії (що виконують даний вид робіт);

-характеристику основних небезпечних та шкідливих виробничих факторів для даної професії (виду робіт), особливості їх впливу на працівника;

-перелік видів спецодягу, спецвзуття та інших засобів індивідуального захисту, що належать до видачі працівникам даної професії (виду робіт) згідно з чинними нормами, із зазначенням стандартів або технічних умов на них;

-вимоги санітарних норм і правил особистої гігієни, яких повинен дотримуватись працівник під час виконання роботи [50].

Розділ «Вимоги безпеки перед початком роботи» повинен містити:

-порядок приймання зміни у випадку безперервної роботи, в тому числі при порушенні режиму роботи виробничого обладнання або технологічного процесу;

-порядок підготовки робочого місця, засобів індивідуального захисту;

-порядок перевірки справності обладнання, інструменту, захисних пристроїв небезпечних зон машин і механізмів;

-порядок повідомлення роботодавця про виявлені несправності обладнання, пристроїв, пристосувань, інструменту, засобів захисту тощо.

Розділ «Вимоги безпеки під час роботи» повинен містити:

-відомості щодо безпечної організації праці, про прийоми та методи безпечного виконання робіт, правила використання технологічного обладнання, пристроїв та інструментів, а також застереження про можливі небезпечні, неправильні методи та прийоми праці, які заборонено застосовувати;

-вказівки щодо порядку утримання робочого місця в безпечному стані;

-можливі види небезпечних відхилень від нормального режиму роботи обладнання та технологічного регламенту і способи їх усунення;

-вимоги щодо використання засобів індивідуального та колективного захисту від шкідливих і небезпечних виробничих факторів;

-умови, за яких надання робіт і послуг повинно бути зупинено (технічні, метеорологічні, санітарно-гігієнічні та соціально-політичні умови тощо);

-вимоги щодо забезпечення пожежо- та вибухобезпеки; порядок повідомлення роботодавця про нещасні випадки чи раптові захворювання, факти порушення технологічного процесу, виявлені несправності обладнання, устаткування, пристроїв, інструменту, засобів захисту та про інші небезпечні та шкідливі виробничі фактори, що загрожують життю і здоров'ю працівників.

Розділ «Вимоги безпеки після закінчення роботи» повинен містити:

-порядок безпечного вимикання, зупинення, розбирання, очищення і змащення обладнання, пристроїв, машин, механізмів та апаратури;

-порядок здавання робочого місця;

-вимоги санітарних норм і правил особистої гігієни, яких повинен дотримуватись працівник після закінчення роботи;

-порядок повідомлення роботодавця про всі недоліки, що виявились у процесі роботи.

Розділ «Вимоги безпеки в аварійних ситуаціях» повинен містити:

- відомості про ознаки можливих аварійних ситуацій, характерні причини аварій (вибухів, пожеж тощо);

- відомості про засоби та дії, спрямовані на запобігання можливим аваріям;

- порядок дій, особисті обов'язки та правила поведінки працівника при виникненні аварії згідно з планом її ліквідації;

- порядок повідомлення роботодавця про аварії та ситуації, що можуть до них призвести;

- відомості про порядок застосування засобів протиаварійного захисту та сигналізації.

При викладенні тексту інструкції необхідно керуватися такими правилами:

- текст інструкції повинен бути стислим, зрозумілим і не допускати різних тлумачень;

- інструкція не повинна містити посилань на нормативні акти, вимоги яких враховуються при її розробці. За необхідності ці вимоги відтворюються дослівно;

- треба вживати терміни і визначення, прийняті в Законі України «Про охорону праці», ДСТУ 2293-93 ССБП «Охорона праці. Терміни та визначення», ДК 003-95 «Державний класифікатор України. Класифікатор професій» та в інших нормативних актах; у тексті інструкції не допускається застосування невластивих для нормативних актів зворотів розмовної мови, довільних словосполучень, скорочення слів, використання різних термінів для одного поняття, а також іноземних слів чи термінів за наявності рівнозначних слів чи термінів в українській мові; допускається застосування лише загальноприйнятих скорочень і аббревіатур, а також заміна застосованих у даній інструкції словосполучень скороченням або аббревіатурою за умови повного відтворення цього словосполучення при першому згадуванні в тексті із зазначенням у дужках відповідного скорочення чи аббревіатури; у тексті інструкції слід уникати викладу

вимог у формі заборони, а при необхідності слід давати пояснення, чим викликана заборона; не повинні застосовуватися слова «категорично», «особливо», «обов'язково», «суворо» та ін., оскільки всі вимоги інструкції є однаково обов'язковими; для наочності окремі вимоги інструкції можуть бути ілюстровані малюнками.

Провести оцінку ризиків: Визначити потенційні небезпеки та ризики, характерні для туристично-рекреаційного комплексу. Проводьте регулярні оцінки ризиків, щоб оцінити умови на робочому місці, завдання та види діяльності, які можуть становити ризик для безпеки працівників. Задokumentуйте результати оцінки ризиків і запровадьте відповідні заходи для зменшення виявлених ризиків.

Забезпечити відповідне навчання: Пропонувати регулярні заняття з охорони праці та техніки безпеки для всіх працівників. Переконайтеся, що співробітники навчені діяти у надзвичайних ситуаціях, правильному використанню засобів безпеки, поводженню з небезпечними матеріалами та будь-яким конкретним протоколам безпеки, що стосуються їхніх ролей. Зберігайте записи про навчання, щоб забезпечити відповідність і відстежувати рівень кваліфікації співробітників.

Використовуйте засоби індивідуального захисту (ЗІЗ): визначте засоби індивідуального захисту, необхідні для виконання конкретних завдань, і переконайтеся, що працівники мають доступ до необхідного захисного обладнання та належним чином його використовують. Це може включати такі предмети, як шоломи, захисні окуляри, рукавички, захисний одяг і взуття. Регулярно перевіряйте та обслуговуйте ЗІЗ, щоб переконатися в їх ефективності.

Ця інструкція містить загальні основи охорони праці в туристсько-рекреаційних комплексах. Важливо адаптувати та адаптувати ці інструкції до конкретних потреб і характеристик кожного комплексу, враховуючи місцеві правила та галузеві стандарти. Регулярне спілкування, навчання та проактивний підхід до безпеки є важливими для підтримки безпечного робочого середовища.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Дослідження терміну «сільський туризм» у науковій літературі показує, що більшість авторів вважають синонімами цього поняття агротуризм та екотуризм. Незважаючи на відсутність одностайної згоди серед авторів з цього питання, можна припустити, що термін «сільський туризм» з часом зазнає уточнення. Соціально-економічне значення сприяння розвитку сільського туризму полягає в його здатності стимулювати зростання селянських господарств, які займаються зеленим туризмом. Крім того, це сприяє розвитку місцевої інфраструктури, полегшує реалізацію надлишків сільськогосподарської продукції, підвищує додаткові доходи селян, збільшує відрахування до місцевих бюджетів. Цей вид туризму активізує місцевий ринок праці, підвищує рівень зайнятості, утримує молодь у сільській місцевості, відповідно зменшує потребу в іноземних заробітках. Сільський туризм сприяє збереженню туристичних ресурсів, зокрема збереженню етнокультурної самобутності. Це створює можливості для змістовного відпочинку малозабезпечених верств населення та сприяє культурному піднесенню селян, вихованню екологічної свідомості.

На сьогодні запропоновано чимало методів дослідження розвитку сільського туризму. Проте існуючі наукові підходи недостатні для надання адекватної інформації про сучасний стан розвитку сільського туризму в регіонах України. Застосування методології дозволяє визначити трансформаційний етап досліджуваних процесів та оцінити рівень розвитку сільського туризму в регіонах України, що дає змогу оперативно та ресурсоощадно визначити пріоритетні механізми розвитку цієї форми діяльності у відповідних регіонах України.

Україна має значний туристично-рекреаційний потенціал, унікальні об'єкти природної, рекреаційної та культурної спадщини. Багато регіонів мають низку потенційно привабливих туристичних об'єктів і комплексів, які приваблюють як внутрішніх, так і міжнародних туристів. Сільський туризм, що здійснюється в

сільській місцевості, охоплює вивчення місцевих туристичних ресурсів, участь туристів у традиційних видах діяльності, а також забезпечення розміщенням та організованим харчуванням у специфічних туристичних структурах, включаючи екскурсії, пансіонати, агротуристичні пансіонати, селянські господарства.

Виходячи з результатів дослідження, очевидно, що майбутнє розширення підприємницької діяльності у сфері сільського туризму буде залежати від диверсифікації в рамках існуючого державного механізму. Ця диверсифікація включає регулювання підприємницької діяльності, надання характерних і супутніх туристичних послуг, продаж туристичних товарів і послуг в якості турагента, залучення місцевого населення до підприємницької туристичної діяльності, надання брокерських послуг з бронювання та оренда житлових приміщень типу «особняки» та «таунхауси» відповідно до встановлених державою нежитлових норм.

Сільський туризм має багатообіцяючі перспективи розвитку в сучасному ландшафті, враховуючи вплив карантинних обмежень і всеосяжний вплив пандемії. Дослідження показує, що ключовим інструментом для розвитку регіонів України є сприяння співпраці між суб'єктами господарювання в сільській місцевості. Важливим напрямком такої співпраці є створення та зміцнення середовища сільського туризму.

Становлення та розвиток сільського туризму в різних регіонах має потенціал для створення комплексних високоякісних туристичних продуктів. Це, у свою чергу, посилить конкурентні переваги сільської місцевості на місцевому рівні та сприятиме загальній конкурентоспроможності регіонів України. Основні переваги створення сприятливого середовища для туристичних регіонів включають можливість спільно використовувати інфраструктуру, здійснювати спільні маркетингові ініціативи, координувати продаж туристичних продуктів між членами кластеру, культивувати та просувати регіональні бренди для сільської місцевості та брати участь у колективних освітніх і наукових заходах, серед інших переваг.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кудла Н. Є. Сільський туризм. Основи підприємництва та гостинності. Київ: ЦУЛ, 2015. 152 с.
2. Банько В.Г. Охорона праці в туристському комплексі: навч. посіб. Київ: КНТ, 2015. – 232 с.
3. Барановський М.Н. Туризм як форма активізації розвитку сільських депресивних територій. Вісник Львів. УН– ТУ. Серія міжнародні відносини. 2014. Вип. 24. С. 13-21.
4. Паньків Н. Є. Перспективи використання туристично-рекреаційних ресурсів для розвитку зеленого (сільського) та екологічного туризму в Івано-Франківській області. Науковий вісник НЛТУ України. 2020. № 30 (5). С. 59-65.
5. Папп В. В. Сільський зелений туризм як пріоритетний напрям розвитку сільських територій України. Агросвіт. 2015. № 18. С. 17-22.
6. Побігун О. В. Розвиток сільського зеленого туризму як стимул для сталого екологічного розвитку Івано-Франківської області. Екологічна безпека та збалансоване ресурсокористування. 2017. № 2. С. 173-177.
7. Стефанишин Л. С. Визначення напрямів розвитку сільських територій Івано-Франківської області як об'єкту дестинації сільського зеленого туризму Вісник ОНУ імені І. І. Мечникова. 2016. Т. 21. Вип 10 (52). С. 79-83
8. Бутко М.П. Генезис економічної теорії та методологічні підходи до оцінки туристичного потенціалу регіону. Економіка і держава. Міжнародний науково-практичний журнал. 2014. № 5. С. 33-38.
9. Тищук І. В. Регіональні механізми стимулювання підприємництва у сфері сільського зеленого туризму: дис... д. е. н: 08.00.05. Мукачєво, 2018. 292 с.
10. Довбенко О.Л. Спеціальні економічні зони туристично- рекреаційного типу: порівняльна характеристика. Вісник ТНЕУ. 2017. № 2. С. 135-142.

11. Тищук І. В. Сільський зелений туризм як фактор регіонального розвитку: методологічний аспект та практичний досвід: монографія; за науковою редакцією д.е.н., професора Матвійчук Л. Ю. Луцьк: РВВ Луцького НТУ, 2017. 260 с.
12. Про особисте селянське господарство: Закон України: №742-IV від 15 травня 2003 р. / Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 29. – С. 232.
13. Дядечко А.П. Економіка туристичного бізнесу: навч. Посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2007. 224 с.
14. Вісник Житомирського державного технологічного університету. Економічні науки. 2014. № 1(47). С.171-175.
15. Кушнір Н.Б. Поняття рекреаційно-туристичних ресурсів та особливості їх охорони і раціонального використання. Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. 2014. Вип. 4 (48). С.217-223.
16. Державна статистика України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
17. Магійович Р.І. Розвиток туристично-рекреаційного комплексу в Західному регіоні. Науковий вісник НЛТУУ. 2008. Вип. 18.7. С.164-169.
18. Черкаська Н. В. Щодо умов здійснення сільського туризму в Україні. Форум права. 2012. № 3. С. 808-813
19. Масляк П.О. Рекреаційна географія: навч. посіб. Київ: Знання, 2008. 343 с.
20. Матвійчук Л.Ю. Особливості типології туристичних ресурсів, як основа їх раціонального використання. Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum3.pdf.
21. Мацола В.І. Рекреаційно-туристичний комплекс. Львів: ІРД НАНУ, 2017. – 259 с.
22. Мігущенко Ю.В. Локальні туристично-рекреаційні комплекси як альтернативна модель активізації інвестиційної діяльності у туристичній галузі. Стратегічні пріоритети. 2015. № 3(8). С. 163-169.

23. Молнар О.С. Функції та структура туристично-рекреаційного комплексу регіону. Науковий вісник Ужгородського університету. Економіка: Збірник наукових праць. 2008. Вип. 26. С. 30-36.
24. Смаль І.В. Рекреація і туризм: короткий тлумачний словник термінів і понять. Ніжин: Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2016. 80 с.
25. Стецько Н.К. Туристична термінологія в контексті світового досвіду та українського законодавства. Наук. зап. ТНПУ. Сер. Географія. 2017. С. 120-125.
26. Стеченко Д.М. Наукові орієнтири диверсифікації сфери рекреаційно-туристичних послуг у регіоні. Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. 2017. 2(10). С. 80-83.
27. Ващенко Н. П. Рекреаційні комплекси світу : практикум. Київ : КНТЕУ, 2007. 120 с.
28. Величко В. В. Організація рекреаційних послуг: навч. посіб. Харк. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Х. : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2013. 202 с.
29. Мальська М. П. Бордун О. Ю. Організація та планування діяльності туристичних підприємств: теорія та практика : навч. посіб. К. : Центр навч. л-ри, 2012. 248 с.
30. Мальська М. П. Паньків Н. М., Ховалко А. Б. Світовий досвід розвитку туризму: підручник. К. : «Центр учбової літератури», 2017. 244 с.
31. Полчанінова І. Л. Рекреаційні комплекси світу : навч. Посібник. Харків: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2018. 107 с.
32. Словник-довідник: туризм і природно-рекреаційний потенціал. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2019. 108 с.
33. Андрєєва Н. Сучасна організація аграрного туризму в Україні як перспективний напрямок розвитку сільських територій. Економіст. 2011. №7 (297). С. 25–28.

34. Безуглий І.В. Імперативи розробки стратегії еколого–економічного розвитку рекреаційно–туристичних систем. Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. 2014. № 3 (27). С. 84–90.
35. 69. Черкаська Н. В. Щодо умов здійснення сільського туризму в Україні. Форум права. 2012. № 3. С. 808-813
36. Бородіна О. М., Заяць Т. А., Куценко В. І. Концептуальні засади соціально–екологічного розвитку сільських територій. Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України. Київ: ДУ ІЕПСР НАН України, 2014. 48 с.
37. Липчук В., Липчук Н. Агротуризм: організаційно-економічні засади розвитку: монографія: СПОЛОМ, 2008. 160 с.
38. Липчук В. В., Дидів І. Б. Значення агротуристичного підприємництва у розвитку сільських територій в Україні. Вісник Львівської комерційної академії: серія економічна. 2013. Вип. 43. С. 96-100.
39. Литвин І. Проблеми та перспективи розвитку сільського зеленого туризму в регіоні. Регіональна економіка. 2013. № 2 (68). С. 81–88.
40. Мармуль Л. Організація та розвиток аграрного туризму в регіоні: монографія. Херсон : Айлант, 2008. 168 с.
41. Патон Б.Є. Національна парадигма сталого розвитку України: вид. 2-ге переробл. і доповн. Київ: Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України, 2016. 72 с.
42. Дидів І. Б. Динаміка розвитку сільського туризму та агротуризму на ринку туристичних послуг. Вісник Львівського національного університету природокористування: економіка АПК. 2022. № 29. С. 110-116. DOI: <https://doi.org/10.31734/economics2022.29.110>
43. Осадча Т. Сільський зелений туризм в Україні: окремі аспекти організації, обліку і контролю: монографія. Херсон: Олді-плюс, 2009. 290 с.

44. Хвесик М.А., Бистряков І.К., Левковська Л.В., Пилипів В.В. Сталий розвиток: світоглядна ідеологія майбутнього: монографія. Київ: Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України», 2012. 465 с.

45. Ступень М.Г. Територіальна привабливість природно–рекреаційних ресурсів Житомирщини. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2016. Вип. 17. Част. 4. С. 94–97.

46. Гогіташвілі Г.Г. Системи управління охороною праці. Навчальний посібник. Львів: Афіша, 2002. 320 с.

47. Закон України «Про охорону праці». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12>

48. Зацарний В. В. Охорона праці : навч. посіб. для дистанц. навчання: відкр. міжнар. ун-т розвитку людини "Україна". К. : Ун-т "Україна", 2006. 303 с.

49. Гогіташвілі Г. Г., Лапін В. М. Основи охорони праці : навч. посібник. 4-те вид., виправл. і доповн. Київ: Знання, 2008. 302 с.

50. Пістун І. П., Березовецький А. П., Тимочко В.О., Городецький І. М. Охорона праці (гігієна праці та виробнича санітарія): навч. посібн. Львів: Тріада плюс, 2017. Ч. I. 620 с.

51. Пістун І. П., Тимочко В.О., Городецький І. М., Березовецький А. П. Охорона праці (гігієна праці та виробнича санітарія): навчальний посібник. Львів: Тріада плюс, 2015. Ч. II. 224 с.

52. Тимочко В.О., Березовецький А.П. та ін., Безпека життєдіяльності та охорона праці. Практикум. Навчальний посібник. Львів: СПОЛОМ, 2022. 376с.